

Upravljanje zbirkama u visokoškolskim knjižnicama

Dvoržak, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:395862>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske znanosti

Andrea Dvoržak

Upravljanje zbirkama u visokoškolskim knjižnicama

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Sanjica Faletar Tanacković

Sumentor: doc. dr. sc. Maja Krtalić

Osijek, 2012.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Visokoškolske knjižnice u 21.stoljeću	5
2.1. Zadaće suvremenih visokoškolskih knjižnica	7
2.2. Upravljanje znanjem u visokoškolskim knjižnicama	7
3. Upravljanje knjižničnim zbirkama	10
3.1. Istraživanje korisničkih potreba	11
3.2. Pisana politika upravljanja zbirkama	12
3.3. Selekcija u knjižnici	14
3.4. Nabava u knjižnici	16
3.5. Upravljanje financijama	18
3.6. Međuknjižnična suradnja	19
3.7. Pročišćavanje zbirke	22
3.8. Vrednovanje fonda	23
3.9. Zaštita zbirki	25
3.10. Pravni propisi i autorska prava	25
4. Upravljanje ostalim oblicima informacija u fondu	28
5. Upravljanje knjižničnim zbirkama u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku	31
5.1. Cilj i svrha istraživanja	31
5.2. Metodologija i instrument istraživanja	32
5.3. Rezultati i rasprava	33
6. Zaključak	46
7. Literatura	48
8. Prilozi	51
Upitnik	51

Sažetak

Rad govori o upravljanju knjižničnim zbirkama u visokoškolskim knjižnicama. Upravljanje zbirkama obuhvaća prikupljanje, obradu, pohranu i korištenje informacija, ali i vrednovanje zbirke u odnosu na poslanje ustanove i zahtjeve korisnika.

Visokoškolske knjižnice mijenjaju svoju ulogu u skladu s promjenama u suvremenom društvu i moraju se prilagoditi suvremenim korisnicima i ulazi informacijskog središta, posebice knjižnice europskih sveučilišta uključene u Bolonjski proces.

Upravljanje zbirkama ima ulogu organiziranja znanja u knjižnicama, koristeći strateške planove. Korisnici knjižnice su okosnica upravljanja zbirkama. Sva građa kojom raspolažu visokoškolske knjižnice podložna je autorskim pravima i pravilima koja se moraju poštovati. Opisane su mjere za zaštitu koje bi se trebale provoditi. U radu se predstavlja istraživanje o upravljanju knjižničnim zbirkama u visokoškolskim knjižnicama na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Istraživanje je provedeno metodom intervjua. Dobivena su konkretna mišljenja voditelja knjižnica o poslovanju u knjižnicama kojima rukovode. Stvoren je teorijski okvir za daljnje proučavanje i analiziranje pojedinih segmenata upravljanja i poslovanja visokoškolskih knjižnica.

Cilj istraživanja bio je istražiti upravljanje knjižničnim zbirkama u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta, usporediti procese planiranja i upravljanja zbirkama i saznati koliko je pojedina knjižnica samostalna u donošenju odluka o financiranju i izgradnji zbirke.

Svrha istraživanja bila je dobiti opširan teorijski uvid u cjelokupnu sliku o izgradnji i upravljanju zbirkama, shvatiti poteškoće na koje nailaze knjižničari prilikom izgradnje visokoškolskih zbirke i stvoriti temelj za daljnja kvalitativna i kvantitativna istraživanja.

Ključne riječi: Visokoškolske knjižnice, Bolonjski proces, upravljanje knjižničnim zbirkama, elektronička građa, Sveučilište "Josip Juraj Strossmayer"

1. Uvod

Razvoj zbirke u visokoškolskim knjižnicama dinamičan je i složen posao. Problemi s kojima su suočeni zaposleni u visokoškolskim knjižnicama najčešće nisu vidljivi javnosti. Do krajnjih korisnika uglavnom dolaze samo trud i rad knjižničara, čiji je rezultat upravljanje zbirkama na adekvatan i stručan način. Ovim radom željeno je prikazati mišljenja knjižničara koji rukovode visokoškolskim knjižnicama.

Hrvatski standardi za visokoškolske knjižnice definiraju visokoškolske knjižnice kao institucije u sastavu sveučilišta koje: prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i daju na korištenje dokumente i informacije znanstvenog, obrazovnog i kulturnog karaktera. Prema tome su one sastavni dio znanstveno nastavne i istraživačke infrastrukture, jer svojim fondovima, službama i uslugama doprinose razvoju znanosti i pomažu pri unapređivanju odgojno-obrazovnog i znanstveno-istraživačkog rada.¹

Visokoškolske su knjižnice namijenjene prvenstveno studentima, nastavnom i znanstveno-istraživačkom osoblju fakulteta i sveučilišta u cjelini, ali su otvorene i za javnost.

Visokoškolske knjižnice su okosnica obrazovanja, odnosno istraživačkog i nastavničkog rada i djelatnosti. Prema Standardima za visokoškolske knjižnice u RH, fakultetska knjižnica se definira kao knjižnica specijalnog tipa organizirana kao središnja knjižnična jedinica sa ili bez pridruženih odjelnih knjižnica (knjižnice odsjeka, odjela, instituta, zavoda, seminara, katedara i sl.).²

Ukoliko je nekom fakultetu zbog prostornih uvjeta i specifičnosti organizacije nastavnog rada nemoguće organizirati središnju fakultetsku knjižnicu, odjelne knjižnice moraju djelovati kao organska cjelina povezana preko središnje knjižnične službe. Ispitane knjižnice u ovom radu djeluju kao središnje fakultetske knjižnice. Izuzetak je Gradska i sveučilišna knjižnica u Osijeku, koja obavlja dvojnu ulogu; gradske i sveučilišne knjižnice.

¹ Usp. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. 1990. URL: http://www.fer.unifzg.hr/download/repository/Standardi_za_visoko%C5%A1kolske_knji%C5%BEnice_u_RH_iz_1990.pdf (2012-03-01)

² Usp. Isto.

2. Visokoškolske knjižnice u 21.stoljeću

U 21. stoljeću se u knjižnicama sve više stavlja naglasak na brzo i učinkovito pružanje informacija korisnicima, a manje na oblikovanje fizičkog knjižničkog fonda, iz razloga što korisnici sve više traže elektroničke, odnosno alternativne izvore literature.

Do danas su promjene u poslovanju knjižnica već ukorijenjene u samoj prirodi i karakteru zbirki i potrebno je stalno obrazovanje osoba koje su zadužene za provođenje tih promjena kako bi knjižnice poslovale u skladu s informacijskim napretkom.³ G. E. Evans i M. Z. Saponaro navode kako knjižnica više nije u središtu kao „riznica za skladištenje informacija“, već su središte u današnjem vremenu krajnji korisnici i njihove informacijske potrebe.⁴

K. Petr smatra da razlog promjene poslovanja u knjižnicama nije u povećanom broju informacija koje su dostupne i razlikama u načinu njihova korištenja, te proširenoj uporabi tehnologije. Razlog nije ni u upravljanju informacijama u skladu s njihovom ekonomskom vrijednošću, već u promjeni paradigme, jer u informacijskom dobu knjižnicu više ne određuje veličina njezinog fonda, već njezino pružanje usluge.

Uvođenjem informacijske tehnologije na sveučilišta nije se kreiralo samo informacijsko okruženje koje se sastoji od knjižnice s jedne i računala s druge strane – pokrenuto je i novo 'zlatno doba knjižnica', kojemu je svrha unaprijediti obrazovnu ulogu knjižnica.⁵

Informacijske tehnologije dovele su do takvog poslovanja u kojemu se od knjižnica ne očekuje usredotočenost isključivo na nabavu građe, nego i osiguravanje pristupa znanstvenim i stručnim informacijama koje nemaju u svojim zbirkama, ali postoje način da ih dobiju iz drugih srodnih informacijskih službi. Time je informacijska uloga knjižnica tijekom posljednjih desetljeća znatno proširena, van zidova u kojima je smještena. „U posljednjim su se desetljećima visokoškolske knjižnice promijenile više nego u cijeloj svojoj povijesti. Razlozi su višestruki, a proizlaze iz samih promjena u visokom školstvu, tehnologiji, ekonomiji i unutarnjoj organizaciji sveučilišnih knjižničnih sustava.,, Smatra se kako je važno u današnje doba kad se na europskim sveučilištima,

³Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Managing information resources in libraries: Collection management in theory and practice. London: Library Association Publishing, 2001. Str. 229.

⁴Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Developing Library and Information Center Collections. 5th ed. Westport; London: Libraries Unlimited, 2005. Str. 1-10.

⁵Usp. Petr, Kornelija. Kvalitativni pokazatelji uspješnosti u akademskim knjižnicama: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, 2004. Str. 45.

a time i u sveučilišnim knjižnicama, počeo primjenjivati Bolonjski proces s ciljem objedinjavanja i zbližavanja sveučilišta na međunarodnoj razini, osigurati obostranu povezanost nastavnog osoblja i studenata. Bolonjski proces nastao je kao reforma obrazovanja i primjenjuje se u knjižnicama kako informacije ne bi putovale samo u smjeru profesor - student, nego kako bi se stvorilo okruženje u kojemu će međusobno učiti, što će se tijekom vremena pokazati kao napredak u kvaliteti obrazovanja kojem i teži Bolonjski proces. Istraživanje provedeno u knjižnicama europskih sveučilišta pokazalo je kako bi sveučilišta trebala razviti takve programe rada koji bi potaknuli studente viših razina obrazovanja na aktivno uključanje u akademski rad, kao i na samo učenje.⁶ Knjižnice su unutar sveučilišta nepovezane, nedovoljno surađuju i nezadovoljne su svojim statusom.

Nepovezanost knjižnica dovodi do manjka racionalnosti u nabavi, obradi i korištenju postojećeg fonda, kao i u pružanju informacijskih usluga. Zbog tih hipoteza se od visokoškolskih knjižnica očekuje da preispitaju svoje zadaće.⁷

Istovremeno K. Petr spominje još neke probleme s kojima se suočavaju današnje knjižnice, poput novih standarda i povećanja broja studenata, osobito onih s posebnim potrebama. Njihovo obrazovanje zahtijeva ulaganja u novu, primjerenu knjižničnu opremu, ali i naprednija pedagoška i predmetna znanja kako bi mogli pratiti razvoj koji je ubrzanim tempom zahvatio sveučilišta.⁸

⁶Usp. Rowley, Daniel James; Sherman, Herbert. European Universities and Change. // Journal of Behavioral & Applied Management, 12, 1(2010), str. 18. URL: <https://proxy.znanstvenici.hr/hr/nph/nph-proxy.cgi/00/http/web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer=3fvid=3d4=26hid=3d123=26sid=3d2cd8295b-643b-4030-af47-d9de7f38bf4f=2540sessionmgr104> (2011-10-17)

⁷ Usp. Majstorović, Zagorka; Ivić, Kata. Nav.dj; str. 47.

⁸Usp. Petr, Kornelija. Nav.dj; str. 50.

2.1. Zadaće suvremenih visokoškolskih knjižnica

T. Aparac-Jelušić i M. Dragija definirale su zadaće visokoškolskih knjižnica: „U skladu sa svojim temeljnim zadaćama fakultetska knjižnica je dužna graditi zbirke, organizirati djelotvoran sustav obavještanja i osigurati svojim korisnicima dostupnost literature i informacija.,”⁹ Autorice su se složile s prihvaćenim mišljenjem da fakultetske knjižnice, odnosno knjižnice na visokim učilištima imaju tri osnovne zadaće- obrazovnu, informacijsku i komunikacijsku. Navedene tri zadaće se smatraju jednim od temelja djelovanja suvremenog visokog učilišta.¹⁰

Pišući o promjenama koje se događaju u visokoškolskim knjižnicama, K. Petr navodi da sve visokoškolske knjižnice imaju i dalje za cilj podupirati nastavne i znanstvene procese i usto osigurati kvalitetnu uslugu. Informacijska tehnologija, tvrdi autorica, omogućila je značajno naprednije pružanje usluga.¹¹

Današnje visokoškolske knjižnice imaju važnu ulogu u podržavanju nastave i općenito obrazovanja na sveučilištu, ali imaju i mnogo „trendovskih“ uloga, kao što su razvijanje informacijske pismenosti, kritičkog mišljenja, kulturološke osjetljivosti i rješavanja problema.¹² Novija u nizu zadaća je potaknuti studente na razvijanje intelektualnih i tehničkih sposobnosti, kako bi sami mogli pretraživati informacije te ih pronalaziti i kritički procijeniti njihovu važnost.¹³

2.2. Upravljanje znanjem u visokoškolskim knjižnicama

Upravljanje znanjem u visokoškolskim knjižnicama na sveučilištima i fakultetima može se opisati kao namjena informacijskih izvora za poučavanje, istraživanje i korištenje. Upravljanje znanjem se u okviru istih institucija definira kao skup procesa koji stvaraju i šire znanje unutar institucije kako bi naglasili važnost prosuđivanja u postizanju ciljeva i poslanja.

⁹Usp. Aparac-Jelušić, Tatjana; Dragija, Martina. Pristup i metodologija istraživanja kvalitete zbirke u knjižnicama visokih učilišta. // Glasnik društva bibliotekara Split 7(2000), str. 163.

¹⁰Usp. Isto. Str. 164.

¹¹Usp. Petr, Kornelija. Nav.dj; str. 33 - 35.

¹²Usp. Isto. Str. 181.

¹³Usp. Isto. Str. 46.

Pomno smišljeno upravljanje znanjem u knjižnicama povećati će učinkovitost, što je odličan pokazatelj pri ispitivanju uspješnosti knjižnica.

Upravljanje je znanjem jedan od načina razvoja i primjene organizacijskih znanja potrebnih za poboljšanje poslovanja knjižnica i u konačnici, knjižničnu učinkovitost. Upravljanje, također omogućuje knjižnicama generiranje organizacijskih znanja za visoko obrazovanje. Kroz upravljanje znanjem knjižnica nastoji razviti i primijeniti organizacijsko znanje za poboljšanje poslovanja i učinkovitosti same knjižnice.¹⁴

Svaka knjižnica stalno mora voditi računa o načinima kako poboljšati učinkovitost, jer je to jedan od važnih ciljeva svake knjižnice koja žele odgovarati ulozi riznice znanja i informacijskog središta.

Upravljanje je znanjem u visokoškolskim knjižnicama najčešće prisutno u knjižnicama koje imaju strateške planove, odnosno, koje uključuju korisnike u svoje poslovanje, te djeluju kao organizacija koja uči, prepoznaje tehnologiju, organizirana je u unakrsno raspoređene timove i ima svrhu oblikovanja učinkovite knjižnične službe.¹⁵

Knjižnica svoje planove za upravljanje znanjem treba provoditi strateški, detaljno planirano i određenim redosljedom kako bi ostvarila svoje ciljeve i svrhu.

Potrebno je naglasiti da se izrazi poput ‘strategija’, ‘strateško upravljanje’ i ‘strateško planiranje’ odnose na različite temeljne koncepte upravljanja, ali se katkada tumače jednako ili se pak zamjenjuju. Strateško upravljanje je usmjereno određenim ciljevima ustanove, njihovom (strateškom) planiranju, njihovoj identifikaciji, stvaranju konsenzusa o vrijednosti tih ciljeva, postavljanju prioriteta, određivanju potrebnih resursa i stvaranju takve okoline koja će omogućiti odgovarajuće korištenje tih izvora.

Kako bi bila u stanju prilagođavati se promjenama, knjižnica treba imati nekoliko ključnih karakteristika: biti integrirana u akademski život matične ustanove, ovladati tehnikama strateškog planiranja, uvoditi participativni menadžment, biti usmjerena na usluge i pripremljena na dijalog s korisnicima u akademskim ustanovama, ali i širem okruženju kako bi bila u mogućnosti prepoznati i strateški provesti potrebe svojih korisnika.¹⁶

¹⁴Usp. Isto. Str. 4-5.

¹⁵Usp. Isto. Str. 8.

¹⁶Usp. Ambrožić, Melita. Utvrđivanje uspješnosti poslovanja visokoškolskih knjižnica: Od kvantitativnih do kvalitativnih pokazatelja: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, 1999. URL: <http://www.dlib.si/v2/StreamFile.aspx?URN=URN:NBN:S> (2011-05-05) Str. 36-38.

Strateško je planiranje jedan od glavnih koraka strateškog upravljanja, koje sveučilišta mogu poduzeti radi pristupanja izazovima koje nose promjene.¹⁷ Strateško planiranje se još definira kao proces definiranja svrhe i ciljeva organizacije, ali i metode za njihovo postizanje, ono uključuje realizaciju misije, vizije i ciljeva knjižnice.¹⁸

Organizacije se bore i s nekim strateškim problemima, obično su to svi problemi vezani za ostvarivanje misije i vizije organizacije. Najčešće se pristupa razvoju strateških planova, strateških ciljeva, kao i taktika za provođenje strateškog programa, kako bi se ostvarila misija i vizija knjižnice.¹⁹

Jednu od glavnih uloga prilikom razvoja strategije u sveučilišnom obrazovanju imaju nastavno i znanstveno osoblje, a u skladu s time trebalo bi ih poticati na poboljšavanje poučavanja, ali i usmjeravanje na stvaranje planova za poticanje studentskih angažmana i općenito njihov intelektualni razvoj. D.J. Rowley i H. Sherman smatraju da je važno kako bi se postiglo poboljšanje obrazovanja povećati broj istraživanja i češće objavljivati publikacije znanstvenog-istraživačkog karaktera.²⁰

R. Cvejić i J. Mijailović u svom radu naglašavaju kako suvremene knjižnice moraju omogućiti svojim zaposlenicima cjeloživotno učenje i dodatno obrazovanje kako bi poboljšale svoju učinkovitost pri sakupljanju znanja i njegovoj primjeni.²¹

Smjer u kojemu će se kretati upravljanje znanjem će ovisiti o osobnoj viziji tima knjižničara zaduženih za upravljanje znanjem u visokoškolskim knjižnicama.

¹⁷Usp. Lerner, Alexandra L. Strategic planning for Higher Education. Northridge: College of Business Administration and Economics: California State University. URL: http://www.sonoma.edu/aa/planning/Strategic_Planning_Primer.pdf (2011-01-10) . Str. 4.

¹⁸ Usp. Jose, Anthony; Bhat, Ishwara. Marketing of library and information services: A strategic perspective. // VISION—The Journal of Business Perspective, 11, 2 (2007)
URL: <https://proxy.znanstvenici.hr/hr/nph/nph-proxy.cgi/000001A/http/web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer=3fsid=3d110b2878-4e02-45c8-aa59-886d5636abb1=2540sessionmgr11=26vid=3d1=2> (2011-11-12)

¹⁹Usp. Isto. Str. 8.

²⁰Usp. Rowley, Daniel James; Sherman, Herbert. Nav.dj; str. 20.

²¹Usp. Cvejić, Radoje; Mijailović, Jelena. Knowledge Management and Changes Management in University Libraries. // Analele Universitatii "Efimie Murgu", 16, 1(2009) URL: <https://proxy.znanstvenici.hr/hr/nph/nph-proxy.cgi/000000A/http/web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer=3fsid=3d3196bb92-f632-463a-b23a-31da49fe1b6a=2540sessionmgr112=26vid=3d1=26hid=3d127> (2011-11-12). Str. 74- 82.

3. Upravljanje knjižničnim zbirkama

P. Clayton i G.E. Gorman su definirali upravljanje zbirkama kao koncept koji nadilazi politiku nabave građe. Upravljanje zbirkama se može podijeliti na sljedeće poslove: sustavno upravljanje planiranja, izgradnju, financiranje, procjene i korištenje knjižničnih zbirki tijekom dužeg vremenskog perioda, a sve sa svrhom ostvarivanja specifičnih institucionalnih ciljeva.²²

„Upravljanje fondom danas se općenito smatra jednim od najvažnijih elemenata knjižničnog poslovanja i upravljanja.“²³ Upravljanje je zbirkama zahtjevan koncept. On nadilazi samu politiku nabave građe, jer se uz selekciju i nabavu bavi i politikama smještanja, zaštite i pohrane, izlučivanja i pohranjivanja viška zaliha. Povezanost knjižnice s organizacijom kojoj služi je više nego važna, a svrha organizacije, njezina misija i korisnici knjižnice središte su upravljanja zbirkama.²⁴

U većim organizacijama za upravljanje zbirkama su najčešće zaduženi zaposlenici organizirani u timove, koji moraju međusobno skladno funkcionirati, a istovremeno biti povezani s ostalim unutarnjim područjima rada u knjižnici.²⁵ K. Tadić je pisala o tome kako knjižnični fond nastaje postupno prilikom prikupljanja građe nužne za potrebe korisnika fakulteta, odnosno u širem smislu za potrebe korisnika sveučilišta u čijem je sklopu fakultet. Izgradnja fonda je složen proces kojim se nastoji otkriti njegova snaga, ali i slabosti s obzirom na potrebe korisnika i raspoloživost izvora znanja i obavijesti unutar zajednice korisnika.²⁶ Zbirke od kojih će se fond sastojati moraju se graditi na takav način putem kojega će pratiti tekuće i kontinuirane potrebe akademskog programa.

Većina autora se slaže da su sljedeće faze okosnica u izgradnji knjižničnog fonda:

- Istraživanje zajednice korisnika i njezinih potreba
- Politika upravljanja zbirkama
- Proces selekcije
- Proces nabave
- Pročišćavanje zbirki
- Vrednovanje knjižničnih zbirki

²²Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 17.

²³ Krajna, Tamara; Markulin, Helena. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54 , 3(2011), str. 25. URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1216/vbh/God.54\(2011\).br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1216/vbh/God.54(2011).br.3) (2012-03-01)

²⁴Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 7-8.

²⁵Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 15.

²⁶Usp. Tadić, Katica. Izgradnja knjižničnog fonda. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994. Str. 30.

3.1. Istraživanje korisničkih potreba

Prva je faza izgradnje fonda istražiti potrebe stalnih i potencijalnih korisnika. Kako bi se uspješno odgovorilo na potrebe korisnika i njihove najraznovrsnije zahtjeve, knjižničari se od 30-ih godina 20. stoljeća sve više bave istraživanjem određenih zajednica korisnika i njihovim potrebama za knjižničnom građom i uslugama.²⁷

O definiranju potreba korisnika postoje različita mišljenja. Ona uglavnom ovise o predmetnom usmjerenju u knjižnicama, jer svi korisnici knjižnica neće imati jednake potrebe, a potrebe se stalno i mijenjaju. Zato P. Clayton i G. E. Gorman smatraju da bi svaka knjižnica trebala utvrditi tko su i kakvi su njezini korisnici, a za većinu knjižnica koje djeluju unutar neke organizacije to su prvenstveno osoblje, polaznici organizacije i ostali korisnici.²⁸ Potrebe korisnika prema G. E. Evans i M. Z. Saponaro mogu se istražiti putem različitih metoda, ovdje su navedene neke od njih: putem analize sastava zajednice, analize informacijskih potreba, analize potreba, pristupa potrebama korisnika, analizom uloge korisnika u knjižnici, korisničkih studija ili putem kontrole informacija. Svaka od tih metoda ima drugačiju svrhu, dok im je zajednički cilj ispitati određene potrebe, zahtjeve i želje korisnika.²⁹

G. E. Evans i M. Z. Saponaro su ispitali kako djeluju sustavi istraživanja formalnih i neformalnih informacija. Pregledali su neka istraživanja i ustanovili da je u formalnom sustavu istraživanja potreba za informacijama prvi važan čimbenik razina obrazovanja, drugi važan čimbenik je dohodak, pa slijede kulturna pozadina korisnika i neki drugi ekonomski čimbenici. Veliki broj knjižničara prije nego konzultira formalne informacijske izvore, koristi one neformalne, kao što su mišljenja kolega i slično. U neformalnom sustavu istraživanja osoblje koje se bavi istraživanjima za razvoj zbirke bi trebalo unaprijed utvrditi koji sve neformalni izvori postoje u zajednici koju ispituju i saznati kako neformalni izvori utječu na strukturu formalnog načina prikupljanja informacija i sadržaja zbirke.³⁰

²⁷Usp. Tadić, Katica. Nav.dj; str. 35.

²⁸Usp. Clayton, Peter.; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 3-6.

²⁹Usp. Evans, G. Edward.; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 21.

³⁰Usp. Isto. Str. 22-23.

3.2. Pisana politika upravljanja zbirkama

Dobro je pripremljena politika upravljanja zbirkama glavni knjižnični plan za izgradnju i održavanje knjižnične zbirke. Mora biti osmišljena tako da se slaže s drugim planovima u knjižnici, posebno onima strateškog i dugoročnog karaktera. Ona je proces upoznavanja knjižnice s potrebama korisnika.

Dobro definirana politika upravljanja zahtijeva od knjižnice poboljšavanje svojih snaga, a eliminaciju slabosti. Osoblje se knjižnice vodi stavkama pisane politike upravljanja najčešće kada proširuje ili obnavlja neki dio fonda.³¹

Potrebno je ustanoviti namjenu opće zbirke, njezin opseg i način uspostave. Posebne zbirke, te njihovo održavanje moraju naći svoje mjesto u jednom takvom dokumentu. On će biti plan za nabavu i smještaj knjižnične građe.³²

P. Clayton i G.E. Gorman se slažu s opće prihvaćenom činjenicom kako je politika upravljanja zbirkama jednako složen proces kao i upravljanje zbirkama. Temeljna razlika je što se kod politike zbirke upravljanje promatra samo kao jedan proces unutar zbirke koji se mora definirati.³³

K. A. Cassell i E. Futas, napominju P. Clayton i G.E. Gorman, predložili su da se razvoj zbirke sastoji od različitih povezanih procesa: informiranje o institucionalnim ciljevima, informiranje o postojećim zbirkama i njihovoj vezi sa zajednicom korisnika, razvoj politike za selekciju, nabavu, otpis, održavanje i procjenu zbirke, kao i informiranje o tome što odabrati za postojeće korisnike, kako prepoznati na koje potrebe se treba osvrnati da bi saznali jesu li se skupine korisnika promijenile, razvoja procedura za rukovanje politikama, razvoja procedura za procjenu i reviziju politika.³⁴

G.E. Evans i M.Z. Saponaro dotakli su se prednosti politike upravljanja zbirkama. Prema tome je njeno postojanje polazna točka za svaku radnju koja je knjižničarima slabo poznata, a neophodna za postizanje ciljeva. Kod akademskih bi knjižnica nedostatak pisanog dokumenta kao što je politika nabave doveo do slobodne nabave publikacija prema željama nastavnog osoblja, dok bi mnoga stručna područja na taj način ostala zakinuta po pitanju nabave.

³¹Usp. Evans, G Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 49-50.

³²Usp. Tadić, Katica. Nav.dj; str. 36.

³³Usp. Clayton, Peter.; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 17-19.

³⁴Usp. Isto. Str. 19.

Prednosti pisane politike za upravljanje zbirkama se mogu sažeti na sljedeći način:

- Informiraju o karakteru i opsegu knjižnice
- Informiraju
- o prioritetima knjižnice
- Potiču na razmišljanje o organizacijskim prioritetima zbirke
- Stvaraju potrebu ostvarenja ciljeva ustanove
- Postavljaju standarde za nabavu i izlučivanje građe
- Smanjuju utjecaj samo jedne osobe prilikom procesa odabira
- Osiguravaju obuku novog osoblja
- Pomažu osigurati stupanj dosljednosti tijekom vremena i promjena među osobljem
- Polazna su točka osoblju za nošenje s pritužbama
- Doprinosе pročišćavanju i procjenjivanju zbirke
- Doprinosе racionalnijoj raspodjeli troškova
- Doprinosе stvaranju dokumenata za odnose s javnošću
- Osiguravaju ciljeve za ocjenjivanje cjelokupnog djelovanja zbirke
- Opskrbljuju osobe izvan institucije o svrsi razvoja zbirke.³⁵

Prema kriterijima K. Tadić prednosti politike upravljanja zbirkama omogućuju knjižničarima da:

- postignu jedinstveno stajalište o tome koji se dijelovi fonda trebaju razvijati odnosno posebno razvijati
- usklade djelatnost pojedinaca odgovornih za izgradnju fonda
- postignu dosljednost odnosno usklađenost fonda
- izbjegnu donošenje odluka naprečac (improviziranje)
- izbjegnu različit pristup knjižničara i korisnika u odlučivanju o tome kakav bi trebao biti fond knjižnice.³⁶

Politika upravljanja zbirkama sastoji se od tri osnovna elementa: 1. pregled specifičnih ciljeva i misije knjižnice, kratak opisa plana dokumenta, opća izjava o opsegu knjižnice i osoblju, detaljan opis programa za računalno osposobljavanje knjižničara, itd., 2. podaci o

³⁵Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 52-61.

³⁶Usp. Tadić, Katica. Nav.dj.

predmetnim područjima i sakupljenim formatima izvora, ovdje se rade podjele na ukupan broj predmetnih područja i oblika građe u zbirkama i 3. podaci o raznovrsnim problemima, ovaj dio dokumenta trebao bi sadržavati korisne savjete kako postupati s darovima, građom za otpis, pritužbama i cenzurom. Sadržaj napisanog i redoslijed zadaća u navedenim elementima ne moraju biti jednaki za sve knjižnice. G.E. Evans i M.Z. Saponaro Najvažnije je da su elementi dosljedni ciljevima knjižnice, a politika upravljanja sadrži u sebi i konačnu svrhu upravljanja knjižnicom.³⁷

3.3. Selekcija u knjižnici

G.E. Evans i M.Z. Saponaro navode da je selekcija proces poslovanja koji ovisi o mnogo čimbenika; među ostalima i o aktivnostima koje joj prethode, te o vrstama knjižnica.

U visokoškolskim knjižnicama se knjižnična građa i izvori obično odabiru prema predmetnim područjima i prema svrsi istraživanja, dok proces selekcije obavlja fakultetsko osoblje i/ili udruženi odbori sa fakulteta, a ponekad samo knjižničari ili odabrani predmetni stručnjaci. Veličina zbirke je presudan čimbenik za izbor provoditelja selekcije, a u slučaju visokoškolskih knjižnica o onome što će se nabaviti najčešće odlučuje fakultetsko osoblje uz prijedloge korisnika, a u skladu sa finansijskim sredstvima koja su im na raspolaganju.³⁸

Predložena načela selekcije prema P. Claytonu i G.E. Gormanu mogu se objasniti na sljedeći način: Prvo načelo se odnosi na korisnike u središtu selekcije, oni su osnova oko koje se izgrađuju zbirke. Kao drugo načelo navode da bi se korisniku trebalo pružiti ono što on želi, međutim unatoč tome se mora odabrati najbolja građa, ali da ipak bude od koristi korisniku. Treće je načelo da knjižnica mora nabaviti ono najbolje što postoji, bez obzira na zahtjeve korisnika.³⁹

Kriteriji za selekciju najčešće ovise o vrsti knjižnice, a među njima se razlikuju standardni kriteriji, koji uključuju ažuriranost izvora, dostupnost izvora po razumnoj cijeni, primjerenost akademskoj razini, točnost, važnost za poslanje knjižnice, zatim kriteriji za različite tipove medija, među kojima su istaknute preporuke stručnjaka za selekciju, doprinosi korisnika, oslonac na objavljene recenzije i druge ocjene stručnjaka.⁴⁰

³⁷Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 5.

³⁸Usp. Isto. Str. 14.

³⁹Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 75.

⁴⁰Usp. Isto. Str. 80.

Gardnerovi kriteriji su dobar oslonac prilikom procesa selekcije, ovdje su ukratko navedeni i objašnjeni :

- Autoritet – ocjenjujemo građu s obzirom na reputaciju autora i izdavača
- Točnost – koliki je stupanj točnosti prezentiranih informacija (potrebno je mišljenje stručnjaka)
- Nepristranost – jesu li pitanja i rasprava predstavljena bez pristranosti
- Stupanj novosti informacije – koliko su informacije aktualne, ako je ponovljeno izdanje, kolike su preinake napravljene
- Adekvatan doseg – jesu li svi važni aspekti određene teme pokriveni tako da su razumljivi onima kojima je djelo namijenjeno
- Dubina pokrivenosti nekog područja – je li dovoljno detaljno ili je općenito
- Odgovarajuća korisnička razina – predstavlja li rad razinu koja zadovoljava korisnike; je li pogodan za timski rad ili individualnu upotrebu; može li ga koristiti više korisnika istovremeno ili je nužno pojedinačno korištenje
- Relevantnost – je li rad relevantan za korisnikovo iskustvo
- Interes – hoće li rad utjecati i potaknuti korisnika na razmišljanje i znatiželju, budi li mu intelektualnu znatiželju
- Organizacija rada – je li rad prezentiran logično
- Stil, način prezentacije – je li način prezentiranja prikladan
- Estetske vrijednosti – (ovaj kriterij uzimamo samo ako je estetska vrijednost djela jedna od karakteristika zbirke)
- Tehnički aspekti – vezano uz način korištenja, pohrane... AV, CD-ROM i popratna građa
- Fizičke karakteristike – izgled i mogućnost korištenja
- Dodaci – postoje li vodiči, bibliografije, kazala, je li ono što je dodatak slijedi gradivo koje je u knjizi
- Knjižnični potencijal – kako naslov odgovara postojećim zbirkama
- Cijena –ima li što je jeftinije od građe koju želimo nabaviti, a da pokriva isto područje ili predmet koji nas zanima, koliko je razumno utrošiti sredstva ako se predviđa da se naslov neće koristiti u dovoljnoj mjeri, koliko je «trajan» materijal predstavljen u knjizi i zastarjelost.⁴¹

P. Clayton i G.E. Gorman preporučili su malo sažetije kriterije za selekciju:

- Mjerodavnost autora – tko je autor, kakve su njegove preporuke, koliki mu je ugled i slično
- Opus – važnost dubine i širine pokrivenosti područja u djelu

⁴¹Usp. Aparac- Jelušić, Tatjana. Smjernice za nabavu. Organizacija i poslovanje informacijskih ustanova. Sveučilište J. J. Strossmayer, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti. Osijek, studeni 2007. [Literatura]

- Postupak i razina na kojoj se želi utjecati na korisnike
- Priprema – odnosi se na organizaciju sadržaja i formata
- Format – važno je odabrati pravi format koji će odgovarati vrijednosti sadržaja, razini korištenja i ostalim zahtjevima.

3.4. Nabava u knjižnici

Proces predakcesije ili zaprimanje zahtjeva za narudžbu sastoji se dva dijela: 1. je ustanoviti ima li knjižnica određeni primjerak, a 2. ustanoviti ima li knjižnica taj primjerak, odnosno ima li potrebu za tim primjerkom. Prije nego knjižnica krene s procesom akvizicije, mora odlučiti koju će metodu nabave koristiti, kojeg dobavljača odabrati i gdje nabaviti novčana sredstva. Predakvizicija se ne provodi ako za nju nema potrebe u knjižnicama.

Nabava, odnosno proces akvizicije je korištenje različitih metoda pomoću kojih će se osigurati pristup informacijama koje su zatražene od strane čitatelja.⁴²

Knjižničarima bi pri poslovima nabave najviše pomogle smjernice za pomoć pri odabiru knjižnične građe. Takve smjernice knjižničarima mogu olakšati planiranje izgradnje zbirke i selekciju građe, a istodobno biti i svojevrsna pomoć osnivaču, korisnicima i ukupnoj javnosti, a sve u cilju informiranja o načelima i kriterijima na kojima se temelji izgradnja zbirke. Jasno definirana nabavna politika i smjernice za nabavu koje iz nje proizlaze mogu osigurati sustavnost i dosljednost u izgradnji knjižničkog fonda.

Sustavna nabavna politika u visokoškolskim knjižnicama mora polaziti od potreba korisnika, odnosno potreba određenoga znanstvenog i stručnog područja, poštujući pritom zadana mjerila kvalitete i raznovrsnosti informacijskih izvora. Problem koji se često pojavljuje kod hrvatskih visokoškolskih knjižnica upravo je nedostatak primjerenih smjernica za nabavnu politiku.⁴³

Unutarnji ciljevi nabave prema G.E. Evans i M.Z. Saponaro su sljedeći: U što kraćem roku postići visoku razinu točnosti u svim radnim procedurama, održati radne procese

⁴²Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 118.

⁴³ Usp. Krajna, Tamara; Markulin, Helena. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54 , 3 (2011), str. 24-25. URL:
[http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1216/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1216/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-01)

jednostavnima i s niskim troškovima, te razviti prijateljske odnose s dobavljačima i drugim knjižnicama.⁴⁴

Na koji će način knjižnica nabavljati građu ovisiti će o odabiru dobavljača s kojim će poslovati. Dobavljači se najčešće odabiru prema sljedećim kriterijima: Stručnom području koje pokrivaju, cijeni u odnosu na kvalitetu, brzoj isporuci, dobrim kontaktima s izdavačima i sl. Osim nabave putem dobavljača, knjižnica može nabavljati građu i putem konzorcija za nabavu ili sudjelujući u nekoj organiziranoj nabavi.⁴⁵

Kupnja je glavni i najstariji način nabave. Kupnja će ovisiti o sredstvima knjižnice. Stoga ju je najbolje usmjeravati prema najpovoljnijim dobavljačima i uvjetima koji joj najbolje odgovaraju.

Nekoliko je uobičajenih metoda kupnje u knjižničnom poslovanju:

1. Čvrsta narudžba, koja je najbolji odabir za serijske publikacije i ostale publikacije koje stalno pristižu u knjižnicu, 2. na temelju oglednog primjerka, 3. trajne narudžbe, 4. bianco-narudžbe, 5. preko knjižničnih središta za nabavu.⁴⁶

K. Tadić u svom Radu u knjižnici predlaže gotovo iste metode za nabavu nove građe za knjižnicu.⁴⁷

Darovi su rado prihvaćen oblik nabave knjižnične građe. Mogu biti slučajni ili izazvani. Posebna vrsta dara naziva se legat. Legat je oporučno ostavljena zbirka ili dio zbirke. Najčešće se daje na čuvanje knjižnicama. Na prihvaćenim darovima knjižnica se pismeno zahvaljuje darovatelju. Visokoškolske knjižnice ne primaju obvezni primjerak. Zakonski je uređeno koje knjižnice imaju pravo na primanje istog.⁴⁸ Izuzetak su izdanja u vlastitom izdavaštvu.

Poseban je oblik nabave knjižnične građe nabava pomoću licence. Korisnik licence nabavlja vlasništvo davatelja licence po cijeni i uvjetima koju davatelj odredi. Kako bi se knjižnica osigurala dužna je čuvati sve originalne ugovore o licenci, a osim toga knjižnica mora prekontrolirati uvjete licenčnog ugovora prije nego stupi u sklapanje jednog takvog.⁴⁹

Koordinirana ili usklađena nabava je oblik nabave između više knjižnica, na užem ili širem području. Dvije ili više knjižnica dogovore se da zajednički nabave neke materijale za knjižnicu i zajedno podnose troškove. A prema dogovoru jedna ili nekoliko njih pohrane nabavljeno. Kad se radi o takvom obliku nabave, bitno je sagledati interese čitave zajednice, a ne

⁴⁴Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 231-232.

⁴⁵Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 122-123.

⁴⁶Usp. Isto.

⁴⁷Usp. Tadić, Katica. Nav.dj; str. 31-32.

⁴⁸Usp. Isto.

⁴⁹Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowsky, Margaret. Nav.dj; str. 402.

samo jedne knjižnice. Koordinirana nabava je posebno važna u opskrbi knjižnica stranim i drugim publikacijama.⁵⁰

Zamjena publikacija se može provesti: 1. prema načelu svezak za svezak ili stranica za stranicu, 2. prema načelu čiste obračunate novčane vrijednosti, naziva se još i obračunata zamjena, ali i za pojedinačnu vrijednost publikacija koje se zamjenjuju, te 3. prema načelu djelo za djelo, takva zamjena se naziva neobračunata zamjena. Poželjno bi bilo da zaposlenici knjižnice vode evidenciju primljene i zamijenjene građe kako bi sve bilo jasno i pregledno evidentirano.⁵¹

Visokoškolske knjižnice imaju tradiciju izdavanja vlastitih radova. Radi se o izdavanju znanstveno istraživačkih radova u okviru djelatnosti fakulteta. Takve se publikacije automatski uvrštavaju u fondove knjižnica, ako nije drugačije određeno.⁵²

3.5. Upravljanje financijama

Većina se današnjih knjižnica bori sa stanjem koje se naziva „mirnim stanjem“, „nulom rasta“ ili „statičnim budžetom“.⁵³ Takvo stanje je prouzrokovano slabim napretkom sveučilišta u Hrvatskoj uopće.

K. Petr se kritički osvrće na činjenicu kako su visokoškolske knjižnice izgubile dosta udjela u financijskom planu institucije, te navodi kako se zaboravlja na činjenicu koliko su knjižnice bitne za dobrobit i poslanje sveučilišta.⁵⁴

Neprofitne organizacije kao što su knjižnice, izuzevši vlastiti proračun, ovise o tri vrste financiranja: 1. apropiacije, novac specifične namjene dodijeljen od strane vlasti, 2. novac iz proračuna matične ustanove, 3. darovi, dohodak od naplaćivanja zakasnina i usluga koje knjižnica pruža. Svrha je računovodstvenog sektora zaduženog za knjižnicu osigurati ispravno korištenje predviđenog novca i praćenje novčanih troškova.⁵⁵

Proračun u knjižnicama se može kreirati u obliku financijskog plana za pokrivanje troškova knjižnice. Prošlogodišnji proračun, ukoliko postoji, treba biti samo početna točka s koje će se krenuti u planiranje i izradu novog. Izrada proračuna može se provoditi putem formule -

⁵⁰Usp. Tadić, Katica. Nav.dj; str. 46.

⁵¹Usp. Isto. Str. 31.

⁵² Usp. Isto. Str. 33.

⁵³Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 277-278.

⁵⁴Usp. Petr, Kornelija. Nav.dj; str. 54.

⁵⁵Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 279-280.

posebno kreiranog programa za proračune ili počevši od nule, odnosno na temelju okvirnih prihoda i rashoda knjižnice.⁵⁶

Najveće su stavke troškova u proračunu plaće i novac za razvoj zbirki. Novac za plaće se određuje na godišnjoj razini i taj iznos se rijetko mijenja, osim u slučaju financijske krize kada dolazi do smanjivanja svih troškova na minimalnu razinu.⁵⁷

Raspoređivanje troškova za razvoj zbirki u svakoj knjižnici će teći drugačije, tako u visokoškolskim knjižnicama nisu isključene podjele prema stupnju obrazovanja i prema studijskim grupama. Financijska sredstva koja su namijenjena za plaćanje troškova ne smiju se gomilati i ostati neraspoređena duže od zakazanog vremenskog perioda. Svota novca kojom knjižnica raspolaže mora biti dovoljna kao bi pokrila sve predviđene troškove i kako bi poslovanje bilo isplativo. Knjižničari si mogu olakšati upravljanje knjižnicom primjenjujući osnovne knjigovodstvene principe prilikom planiranja financijskih sredstava.⁵⁸

3.6. Međuknjižnična suradnja

Temelj međuknjižnične suradnje mogao bi se definirati kao suradnja između dvije ili više knjižnica, a u svrhu prikupljanja materijala, razvoja zbirki, upravljanja rastom i održavanja zbirki. Sastavni dijelovi upravljanja zbirkama mogu se svesti na sljedeći skup funkcija: a to su upravljanje razvojem, bibliografski pristup, pohrana i zaštita i isporuka dokumenata. Primjenom tih sastavnih dijelova može se postići uspješna međuknjižnična suradnja.

Visokoškolske knjižnice su zbog sve veće potrebe za informacijama posebno zainteresirane za suradnju s onim knjižničnim i srodnim informacijskim službama unutar i izvan organizacijske strukture sveučilišta koje djeluju na istim ili srodnim područjima i disciplinama.⁵⁹

Knjižnice ne mogu posjedovati sve što njihovim korisnicima treba. Razlozi za suradnju su izbjegavanje preklapanja fondova, bolji uvid u postupke upravljanja i razvoja zbirki među povezanim knjižnicama, usklađivanje budućeg planiranja razvoja zbirki, usklađivanje prikupljanja građe iz pojedinih znanstvenih disciplina (i oblika publikacije) među članicama, objedinjavanje licence za zajedničko korištenje baza podataka na više lokacija, usklađivanje

⁵⁶Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 140-141.

⁵⁷Usp. Isto. Str. 279-280.

⁵⁸Usp. Evans, G. Edward; Saponaro, Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 283 - 291.

⁵⁹Usp. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. 1990. URL:

http://www.fer.unizg.hr/download/repository/Standardi_za_visoko%C5%A1kolske_knji%C5%BEnice_u_RH_iz_1990.pdf (2011-09-20)

odluka o upravljanju zbirkama (otkazivanje pretplate, izlučivanje, čuvanje građe) i slično.⁶⁰

Razmjena među knjižnicama se smatra korisnom jer se zasniva na nefinancijskom/ne kupovnom obliku, a u konačnici financijski može biti isplativija od kupnje. Nakon prvoga uspostavljenog kontakta s nekom ustanovom, razmjena teče kontinuirano, što je jako važno za vitalnost zbirke.⁶¹

G. E Evans i M. Z. Saponaro podijelili su međuknjižničnu suradnju na četiri osnovna tipa: 1. Zajednički razvoj zbirke - dvije ili više knjižnica dogovore se da će svaka biti zadužena za nabavu građe na određenim područjima i da će razmjenjivati nabavljenu knjižničnu građu, bez naknade troškova. 2. Zajednička nabava - u kojoj se dvije ili više knjižnica dogovore za kupnju određene knjižnične građe i podijele troškove nabave i dopreme, a jedna ili više njih će smjestiti nabavljeno u svoje prostore. 3. Združena nabava - gdje članovi zajednički sastavljaju narudžbu za proizvod ili službu. Najčešće se na taj način pretplaćuju na baze podataka i slično. 4. Zajedničko korištenje informacija- sustav je u kojemu članovi koriste informacije u zajedničkoj bazi podataka o knjižničnim fondovima, kako bi utjecali na odluke o selekciji i nabavi.⁶² Značenje i važnost dobiva pojavom integriranih knjižničnih sustava, sa svrhom rješavanja problema nabave i dostupnosti elektroničkih izvora informacija.⁶³

Knjižnice organiziraju posudbu građe iz drugih knjižnica na lokalnim i međunarodnim razinama, pritom uvažavajući korisničke potrebe i zahtjeve, takav oblik suradnje naziva se međuknjižnična posudba.⁶⁴

Razvoj je informacijsko-komunikacijskih tehnologija posljednjeg desetljeća omogućio povećanje učinkovitosti međuknjižnične posudbe, a njene prednosti su ubrzana komunikacija i skraćeno vrijeme pristizanja građe. Takav oblik nabave građe uključuje mnogo komunikacije, vremena i novca, a nabava ostaje i dalje zbog visokih poštanskih troškova prilično skupa.⁶⁵

Međuknjižnična se posudba zbog visokih cijena poštanskih troškova naplaćuje krajnjim korisnicima, što je izdvaja od ostalih knjižničnih usluga koje se uglavnom ne naplaćuju zasebno.

⁶⁰Usp. Majstorović, Zagorka; Ivić, Kata. Nav.dj; str. 49.

⁶¹Usp. Petrić, Tatijana. Nav.dj; str. 44.

⁶²Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 340-341.

⁶³Usp. Golubović, Vesna. Međuknjižnična posudba: Standardizirani postupci. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54 , 3 (2011), str. 2. URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1223/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1223/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-01)

⁶⁴Usp. Tadić, Katica. Nav.dj; str. 138-139.

⁶⁵Usp. Čonč, Tea. Međuknjižnična posudba i dostava dokumenata knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ili kako ustrojiti službu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54 , 3(2011), str. 2 URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1222/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1222/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-01)

Pritom knjižnice ne ostvaruju zaradu, nego samo pokrivaju svoje materijalne troškove nabave i dopreme.⁶⁶

Međuknjižnična je posudba jedan od oblika knjižnične suradnje i može se odvijati između dvije ili više knjižnica istovremeno, a posebno među knjižnicama srodnim po vrsti i sadržaju svojih knjižničnih fondova. Kako bi se knjižnica mogla uključiti u međuknjižničnu posudbu trebala bi zadovoljiti dva uvjeta: 1. je osigurati čitaonicu, a 2. je da se nabavljena građa koristi isključivo u knjižnici.⁶⁷

Glavne prepreke prilikom međuknjižnične posudbe su nemogućnost zadržavanja autonomnosti i želja knjižnice da zadrži svoje korisnike, što može biti motiv za odbijanje posudbe drugoj knjižnici. Međuknjižnična posudba knjiga može izazvati manjak određenih naslova u knjižnici namijenjenih za posudbu vlastitim korisnicima, a to je dovoljan razlog nekim knjižnicama da se ne upuštaju u međuknjižničnu posudbu, ako baš ne moraju. Međuknjižnična posudba je dobrodošla u većini knjižnica jer osigurava bar nakratko one materijale koje neka knjižnica nije u mogućnosti nabaviti. Prednost je što doprinosi knjižničnim ciljevima u postizanju sveobuhvatnosti, a tehnologija je ta koja je omogućila široku i laku primjenu suradnje među knjižnicama.⁶⁸

Glavni razlozi zašto međuknjižnična posudba neće uvijek uspjeti se mogu sumirati kao dogovoreni prioriteti, vrijednost usluge i proaktivna suradnja.⁶⁹

Pokušaje međuknjižnične posudbe koji nisu uspjeli ne treba smatrati neuspjesima. Ponekad unatoč naporima obje strane međuknjižnična posudba zakaže.

Ipak kad bi se svaka knjižnica okrenula samo prikupljanju osnovnih materijala i ne bi se provodile međuknjižnične suradnje, nijedna od njih ne bi mogla pružiti korisnicima one manje osnovne materijale koji su isto tako potrebni knjižnici.⁷⁰

G.E. Evans i M.Z. Saponaro zaključili su kako je u knjižnicama već čvrsto uvriježeno mišljenje da međusobna suradnja između knjižnica utječe na poboljšanje kvalitete knjižničnih službi, zato jer produbljuje raspon dostupnih materijala zahtjevnijim korisnicima i u konačnici poboljšava kvalitetu knjižnice.⁷¹

⁶⁶Usp. Isto. Str. 13-14.

⁶⁷Usp. Tadić, Katica. Nav.dj; str. 138-139.

⁶⁸Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 351-352.

⁶⁹Usp. Isto. Str. 343-348.

⁷⁰Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 58.

⁷¹Usp. Evans, G. Edward.; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 343-352.

3.7. Pročišćavanje zbirke

K. Tadić je definirala pročišćavanje knjižničnog fonda kao postupak izlučivanja ili premještanja dubleta, rijetko korištene građe ili pak građe koja, zbog različitih razloga, nije više za uporabu. Pročišćavanje u knjižnicama bi se u pravilu trebalo obvezno provesti kada je fond dosegao maksimalnu razinu, odnosno kada nedostaje prostora za pristizanje nove knjižnične građe.⁷²

Prema Pravilniku o reviziji i otpisu knjižnične građe knjižnice su dužne provoditi pročišćavanje svojih fondova periodično, ovisno o obujmu knjižnične građe, primjerice knjižnice s većim fondom od petsto tisuća primjeraka knjižnične građe provode pročišćavanje kontinuirano. Izvanredno se provodi u slučaju požara, poplava, potresa, ratnih događanja, preseljenja ili u slučaju preuzimanja poslova voditelja zbirke knjižnične građe koja ima svojstvo kulturnog dobra. Korisnici moraju unaprijed biti obaviješteni o provođenju kako bi na vrijeme vratili posuđene jedinice građe.⁷³

Knjižničari si često postavljaju pitanje jesu li neki materijali previše vrijedni za otpis. Knjižnični materijali koji su važni za lokalnu zajednicu, udžbenici u izdanju organizacije, posebna izdanja, takve publikacije se obično čuvaju u spremištima jer su dio baštine, pa se ne otpisuju trajno ako fizičko stanje materijala to ne zahtijeva.⁷⁴

Važan razlog za otpis mogu biti ekonomski čimbenici, zadržavanje i davanje na korištenje isključivo one građe koju korisnici traže i zato je isplativa. Svaka jedinica na polici knjižnicu stoji vremena i novca. Manja, ali kvalitetnija zbirka ima puno više smisla od nagomilane hrpe knjiga. Bez stalnog programa pročišćavanja zbirka može vrlo brzo zastarjeti, a pohranjeni materijali smetati novopristigloj građi, te će u tom slučaju pretraživanje ili smještanje na police biti otežano. U takvom slučaju bi knjižnica trebala: 1. Osigurati novi prostor za pohranu, 2. podijeliti zbirku ili 3. provesti izlučivanje zbirke. Svaki od ta tri načina zahtijeva dodatne prostore za provođenje i smještaj.⁷⁵

Velike knjižnice, kao što su istraživačke knjižnice fakulteta i središnje fakultetske knjižnice, trebale bi često vršiti pročišćavanje radi pohranjivanja viška u spremišta. Trajno

⁷²Usp. Isto.

⁷³Usp. Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. NN 21/02. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/308262.html> (2011-08-20)

⁷⁴Usp. Klopfer, Karen. Weed it! For an attractive and useful collection. URL: http://www.wmrls.org/services/colldev/weed_it.html (2011-10-11)

⁷⁵Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 305-310.

pročišćavanje fonda se provodi tek kad je većinska građa u lošem mehaničkom stanju ili je zastarila.⁷⁶ Građa koja je otpisana može se pokloniti ili prodati, dok preostala trajno otpisana knjižnična građa odlazi na preradu papira ili se odlaže u posebno označene spremnike za papir.⁷⁷

3.8. Vrednovanje fonda

Vrednovanje je važan dio upravljanja knjižnicom jer pronalazi i ukazuje na trenutne ili tekuće prednosti i nedostatke u oblikovanju zbirke (SWOT analiza).⁷⁸ Vrednovanje uključuje i pronalaženje načina za poboljšanje usluga, najčešće pomoću kvalitativnih metoda.⁷⁹

Kako bi se knjižnični fond vrednovao prema svim bitnim predmetnim kategorijama, autori za vrednovanje zbirke predlažu upotrebu Conspectus modela čija je osnova metodologija određivanja informacijske razine do koje knjižnica skuplja građu/izvore iz različitih predmetnih područja, conspectus omogućuje ujedno i šire prihvaćeni način određivanja tih razina.

Vrednovanje uspješnosti poslovanja knjižnica počelo je 70-ih godina prošlog stoljeća. Vrednovanje se knjižničnih zbirki danas smatra važnim elementom vrednovanja ukupnih usluga koje knjižnica nudi svojim korisnicima i to s obzirom na učinkovitost, uspješnost, djelotvornost, te isplativost izgradnje fonda, kojim se omogućava stvaranje opće slike stanja neke zbirke, a ujedno upućuje na potrebne izmjene u svrhu davanja što bolje usluge.

Prije nego što započne proces vrednovanja knjižničari moraju definirati ciljeve i poslanje knjižnice kako bi interpretacija rezultata vrednovanja bila olakšana.⁸⁰

U svom radu Pristup i metodologija istraživanja kvalitete zbirke u knjižnicama visokih učilišta M. Dragija i T. Aparac- Jelušić navode 6 mogućih čimbenika za vrednovanje, po uzoru na S. L. Bakera i F.W. Lancastera: 1. oslanjanje na procjene vanjskih ocjenjivača, 2. oslanjanje na bibliografije i kataloge drugih knjižnica za izradu lista za provjeru kvalitete zbirke, 3. vrednovanje na temelju analize citiranosti iz recentnih izvora, 4. analiza kvalitativnih pokazatelja, 5. Klasifikacija jedinica građe za prikaz veličine predmetne zbirke i 6. Pokazatelji o

⁷⁶Usp. Isto.

⁷⁷Usp. Isto.

⁷⁸SWOT je akronim koji označava analizu snage (Strength), slabosti (Weaknesses), mogućnosti (Opportunities) i prijetnji (Threats) u menadžmentu

⁷⁹Usp. Aparac- Jelušić, Tatjana; Dragija, Martina. Pristup i metodologija istraživanja kvalitete zbirke u knjižnicama visokih učilišta. // Glasnik društva bibliotekara Split 7(2000), str. 167.

⁸⁰Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 315 - 318.

broju primjeraka u usporedbi s ukupnim financijskim sredstvima za nabavu promatrane knjižnice visokog učilišta.⁸¹

G.E. Evans i M.Z. Saponaro razlikuju unutarnje i vanjske razloge za vrednovanje knjižnica; neki od unutarnjih razloga su ispitivanje stvarne subjektne pokrivenosti, dubina zbirke, kakvi problemi postoje u politici i programu zbirke, osiguravanje podataka za pročišćavanje zbirke i slično. Neki od vanjskih razloga za vrednovanje mogu biti starost zbirke, postojanje alternativnih lokacija za smještaj građe nakon pročišćavanja, podaci koji bi mogli biti zanimljivi potencijalnim donatorima i slično.⁸²

Ciljevi su vrednovanja zbirke prema P. Claytonu i G.E. Gormanu: istražiti opseg, dubinu i korisnost zbirke, definirati vodiče i temelj za razvoj zbirke, sudjelovati u pripremama za izgradnju politike upravljanja zbirkama, provjeriti dostatnost i kvalitetu zbirke, pomoći popraviti nedostatke u fondu, pokazati matičnoj ustanovi je li novac dobro uložan, uspostaviti postojanje posebnih snaga zbirke, kao i slabosti, provjeriti potrebu za otpisom građe i kontrolom zbirke, uspostaviti prioritetna područja i odrediti stupanj uspješnosti knjižnice.⁸³

Jedna od poznatijih tehnika za održavanje razine kvalitete je takozvani Total Quality Management (TQM). Cilj TQM-a je poboljšati uslugu u knjižnici, te samim time unaprijediti i odnos prema korisnicima, uz kontrolu troškova i vremena za rad. Osim TQM-a važno je napomenuti normu ISO 9000, za upravljanje i kontrolu kvalitetom, SERVQUAL, za vrednovanje stavova i mišljenja korisnika, kao i ukupne usluge, LibQUAL+, instrument za mjerenje željenih i doživljenih očekivanja korisnika, te WebQUAL, pomagalo kojim se provjerava kvaliteta informacija unutra informacijskog sustava.⁸⁴

Neki od pokazatelja uspješnosti mogu biti sljedeći: Informativnost, pouzdanost, valjanost, preciznost, praktičnost, usporedivost. Kvalitetni proizvodi i usluge imati će dobar utjecaj na korisnike i na osoblje knjižnice, organizaciju i djelotvornost knjižnice.⁸⁵

Iz gore navedenog može se zaključiti da vrednovanje zbirke u najširem smislu znači prikupljanje i ocjenjivanje pokazatelja učinka, odnosno iskorištenosti i snage knjižničnih zbirke i

⁸¹Usp. Aparac- Jelušić, Tatjana; Dragija, Martina. Pristup i metodologija istraživanja kvalitete zbirke u knjižnicama visokih učilišta. // Glasnik društva bibliotekara Split, 7(2000). Citirano prema: Baker S.L.; F.W. Lancaster. The measurements and Evaluation of library services. Arlington: Information Resources Press, 1991. Str. 65.

⁸²Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 317.

⁸³Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Collection evaluation and review. Nav.dj; str. 160-162.

⁸⁴Usp. Martek, Alisa; Krajna, Tamara; Fluksi, Tea. Koliko je zapravo dobra vaša knjižnica? // 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 24.-26. travnja 2008. "Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama : knjižnice u bolonjskom okruženju" : zbornik radova / uredile Irena Pilaš i Alisa Martek. Zagreb : HKD, 2009. Str. 16-18.

⁸⁵Isto. Str. 16.

informacijskih izvora. Naglasak vrednovanja je na isplativosti zbirke jer knjižnični sustavi pomoću izvješća o isplativosti sakupljaju podatke i analiziraju zbirke podataka.

3.9. Zaštita zbirke

Zaštita knjižnične građe označava vrlo širok pojam, međutim prema P. Claytonu i G.E. Gormanu uključuje sve aktivnosti povezane sa održavanjem izvora i sadržaja informacija. Ona obuhvaća čuvanje, korištenje i selekciju građe.⁸⁶

Knjižnice bi trebale posjedovati pomagala za rukovanje različitim materijalima knjižnične građe, kako ne bi došlo do oštećenja prilikom njihova korištenja. Osim toga trebale bi obrazovati zaposlenike o pravilnom rukovanju i manipuliranju građom, ali i korisnike kako se pravilno ophoditi prema knjižničnim materijalima.⁸⁷

G.E. Evans i M.Z. Saponaro smatraju da upravljanje zbirkama zahtijeva nekoliko funkcija zaštite, kao što su čuvanje i održavanje tijekom procesa razvoja zbirke.

Uže specificirano mogu se podijeliti u nekoliko grupa, uključujući pravilno rukovanje materijalima, kontrolu okruženja, zaštitu od krađe i deformacija, planiranje spremnosti na katastrofu, uvezivanje, očuvanje i osiguranje. Svi ovi navedeni postupci zaštite imaju ulogu produžavanja životnog vijeka knjižničnoj građi i omogućuju joj da bude u što boljem stanju kako bi njena korisnost bila duža i bolja, a nedostaci koji nastaju tijekom korištenja nadoknađeni putem osiguranja od mogućih šteta i otuđivanja.⁸⁸

3.10. Pravni propisi i autorska prava

Autorska prava jamče stvaratelju djela određena prava koja štite njihov interes. Autor ima pravo na primjerenu naknadu ako se izvornik ili primjerci njegova djela za koja je dopuštena daljnja distribucija posuđuju posredovanjem javnih knjižnica.⁸⁹

⁸⁶Usp. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Nav.dj; str. 188.

⁸⁷ Usp. Isto. Str. 195.

⁸⁸Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 357-358.

⁸⁹Usp. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. NN 167/03. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306987.html> (2011-08-25)

Zakonski akti imaju ulogu zaštititi autora od otuđivanja njegovog rada, kopiranja i prodaje kopija rada, neovlaštenog tiskanja i slično.

Na otisnutim knjigama nakladnik daje otisnuti oznaku za copyright, odnosno obavijest da je djelo zaštićeno autorskim pravima. Na temelju tog znaka, autor ima isključivo pravo davanja odobrenja za prevođenje napisanog djela i za to ima pravo na naknadu.⁹⁰

Iznimke od zaštite autorskih djela i ograničenja primjene autorskog prava poznaju svi nacionalni zakoni o autorskom pravu, a one omogućuju isključivo pravo na korištenje djela koje korisnici smiju slobodno koristiti. Kad se radi o već zaštićenim djela, važno je da ih knjižničari identificiraju, primjene mjere zaštite i/ili prepoznaju specifične iznimke i ograničenja, kako bi ih mogli preporučiti korisniku.

Prema Bernskoj konvenciji, iznimke se prepuštaju nacionalnim zakonima, uz uvjet da je svaka iznimka usklađena sa sljedeća tri koraka:

- a) da se radi o posebnom slučaju korištenja, koji ne može biti pravilo
- b) da takvo korištenje nije u suprotnosti s redovitim korištenjem, odnosno autor nije zaknut za novčanu naknadu
- c) da takvo korištenje ne šteti zakonskim interesima autora na neopravdan način.⁹¹

Zakon dopušta iznimno reproduciranje i stvaranje zbirki dijelova reproduciranih autorskih djela ili kraćih cjelovitih djela, ali samo u svrhu nastave ili znanstvenog i istraživanja. Reproduciranje je dopušteno na bilo koju podlogu što znači da je dopušteno mikrofilmiranje, skeniranje i digitaliziranje, ali samo na jednom poslužniku.⁹²

Ograničavanje tiskanja naziva se cenzura dijelova publikacija ili čitavih djela, American Librarian Association (ALA) definirala je cenzuru kao: Promjenu u pristupu materijalima, utemeljenu na sadržaju djela i odluci vladajuće uprave ili predstavnika uprave. Takve promjene uključuju izuzimanje, ograničenje, uklanjanje ili dobno ocjenjivanje razine promjene.⁹³

Cenzura proizlazi iz prava i regulativa, vladinih politika i inicijativa, knjižničnih politika i inicijativa, ali i iz organiziranih grupa koje provode svoje pritisak.⁹⁴

Časopisi i novine podložni su cenzuri zbog kontroverznih tema koje nerijetko obuhvaćaju, a unatoč pravu na slobodu objavljivanja i danas postoje nesuglasice oko odlučivanja

⁹⁰Usp. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. Str. 38.

⁹¹Usp. Isto. Str. 47.

⁹²Usp. Isto. Str. 52.

⁹³ Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Collection management in theory and practice, London: Library Association Publishing, 2001. Citirano prema: American Library Association, Office for Intellectual Freedom (1996). Intellectual freedom manual, 5th edn. American Library Association. URL: <<http://www.ala.org/ala/oif/bannedbooksweek/challengedbanned/challengednanned/htm>>.

⁹⁴ Usp. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 411.

što je dopušteno, a što nije za objavljivanje. Na policama u knjižnicama mogu se pronaći neke knjige koje se nalaze na listama kontroverznih knjiga, oni nisu svugdje dostupne za posudbu, tj. cenzurirane su, ali njihova nabava će ovisiti o stavu osoba koje odlučuju o nabavi. Za mnoge se informacijske izvore može pronaći neki razlog za cenzuriranje. Zanimljivo je spomenuti da se na video i audio građi tom problemu pristupilo stavljanjem upozorenja kojim uzrastima su oni namijenjeni, odnosno zabranjeni i tog se upozorenja knjižnice moraju strogo pridržavati.⁹⁵

⁹⁵Usp. Evans, G. Edward.; Saponaro Zarnowski, Margaret. Nav.dj; str. 417-421.

4. Upravljanje ostalim oblicima informacija u fondu

Elektronička građa je već neko vrijeme zastupljena u knjižnicama. Takvi se izvori odabiru, nabavljaju, katalogiziraju, njima se upravlja, daju se na korištenje, vrednuju se, zaštićuju i otpisuju. Neki od tih izvora su digitalizirani, dok su drugi „rođeni digitalni“.⁹⁶

Gotovo sve moderne sveučilišne ustanove nude informacije u elektroničkom obliku. Često su to i čitave elektroničke zbirke koje se sastoje od digitaliziranih tiskanih publikacija i/ili izvornih elektroničkih izvora (članaka i dijelova knjiga).⁹⁷

K. Petr smatra kako moderne visokoškolske knjižnice imaju dužnost upravljati poslovanjem tako što će podržavati izazove pred kojima su se našle njihove matične organizacije, a usto se potruditi osigurati nove, modernije elektroničke pristupe znanju.⁹⁸ Knjižnice modernog doba sve više daju na korištenje digitalne materijale i Internetske izvore informacija složili su se G.E. Evans i M.Z. Saponaro. Njih je često puno teže zaštititi nego tiskane izvore, odnosno odrediti im imatelja autorskih prava, pa se često čini iznimka i dopušta se njihovo pravo izvođenja ili korištenja, ali se zabranjuje reproduciranje i pohranjivanje na računalo.⁹⁹

Autorska prava na Internetu je teže odrediti nego kod tiskanih publikacija, jer se ne može točno utvrditi tko je korisnik, a tko stvaratelj ako se on ne navodi kao imatelj autorskih prava na stranici na Internetu. Mnogi smatraju, ako je nešto objavljeno na Internetu tada pripada javnoj domeni, međutim javno je samo ono što vlasnik objavi s izjavom da je javno. Unatoč tome sve knjižnice ponekad čine kažnjivo djelo i «downloadaju» publikacije unatoč zabrani. Iz očitog razloga što si ne mogu priuštiti veliki broj originalno izdanih publikacija kako bi one bile dovoljne svim korisnicima koji ih žele. S druge strane imatelji autorskih prava su nerijetko pohlepni i traže visoku cijenu za ustupanje korištenja što knjižnicama stvara velike financijske poteškoće.¹⁰⁰

Kriteriji za selekciju elektroničkih izvora mogu se sažeti kao: vrijeme odgovora, domet lokalne internetske službe, podrška transferu informacija, fizička i logistička oprema knjižnice,

⁹⁶Usp. Johnson, Peggy. *Electronic resources. // Fundamentals of collection development and management*. Chicago : American Library Association, 2004. Str. 199.

⁹⁷Usp. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Nav.dj; str. 109-110.

⁹⁸Usp. Petr, Kornelija. Nav dj; str. 152.

⁹⁹Usp. Evans, G. Edward.; Saponaro Zarnoosky, Margaret. Nav.dj; str. 386-388.

¹⁰⁰Usp. Isto.

učinkovito korištenje tehnologije, licence, ograničenja i obveze, naplaćivanje, popust i pretplate, dostupnost podataka za mjerenje učinkovitosti i korištenosti.¹⁰¹ Međunarodna organizacija za normizaciju (International Organization for Standardization/ISO) i Međunarodno elektrotehničko povjerenstvo (International Electrotechnical Commission/IEC) podržavaju zaštitu autorskih prava na Internetu.

Postoji više tehnika upravljanja digitalnim pravima (Digital Rights Management/ DRM), a navedene organizacije svojim akcijama podižu svijest o važnosti zaštite autorskih prava na Internetu. Usluge naplate korištenja (pay-per-view), pretplate i stavljanje digitalnih vodenih žigova samo su neki od koraka za zaštitu elektroničkih dokumenata i izvora.¹⁰²

Neki od oblika plaćanja za korištenje elektroničkih izvora koje knjižnica mora podmiriti su sljedeći: plaćanje korištenja, cijena broja fizičkih posjeta internetskom poslužitelju, cijena utemeljena na broju potencijalnih korisnika, plaćanje prema broju spajanja na stranicu, plaćanje po preuzetom članku, plaćanje skupine članaka s popustom, konzorcijsko naplaćivanje, popusti za višerazinske ugovore i slično.¹⁰³

Pojava elektroničkih članaka koje nakladnici nude knjižnicama kao alternativu za tiskane inačice smanjila je potrebu za međuknjižničnom posudbom, ali ona i dalje nije u potpunosti nestala. Sporazumom je dogovoreno izdavanje licenci za posuđivanje, a propusti za slobodnu međuknjižničnu posudbu se primjenjuju u akademskoj zajednici, u korist studenata narodnih i drugih nekomercijalnih knjižnica.¹⁰⁴

Uvođenje informacijske tehnologije pospješuje razmjenu informacija među knjižnicama i na taj način olakšava međuknjižničnu posudbu.

Zanimljivo je istraživanje o vidljivosti elektroničkih izvora na Internetu, koje su proveli K. Schmidt, W. Allen Shelburne i S. D. Vess. Istraživali su koliko su zastupljeni elektronički oblici informacija u knjižnicama na visokim učilištima. Zaključili su da nagli porast informacija na Internetu zaslužuje pažnju i trud oko pronalaska, kontrole i manipulacije digitalnih izvora informacija. Zaključili su također i da se istraživanja o informacijama na Webu mogu sažeti u tri pristupa: istraživanje Web stranica, istraživanje domena i istraživanje tema ili predmeta.

¹⁰¹Usp. Johnson, Peggy. Nav.dj; str. 209-210.

¹⁰²Usp. Autorska prava, norme i Internet. URL: <http://www.hzn.hr/pdf/AutPrav.pdf> (2012-03-30)

¹⁰³Usp. Johnson, Peggy. Nav.dj; str. 216.

¹⁰⁴Usp. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. Str. 71-72.

Iz ovoga proizlazi da je upravljanje informacijama na Internetu važno razvijati, jer knjižničari postavljajući važne informacije na Internet imaju na taj način priliku sačuvati i pohraniti ih za buduće naraštaje.¹⁰⁵

Temeljna razlika tiskanih i elektroničkih publikacija je u načinu pristupa i korištenju takvih izvora. Nakon što su elektronički izvori i publikacije nabavljeni, odnosno kupljeni, knjižnica ih ima obvezu pohraniti, održavati i davati ih na korištenje; jednako kao i s tiskanom knjižničnom građom. Sličnost među njima je u službi krajnjem korisniku, s ciljem osiguravanja dostupnosti znanja u knjižnicama kako bi svi korisnici bili zadovoljni, a misija knjižnice ispunjena.

¹⁰⁵Usp. Schmidt, Karen; Shelburne Allen, Wendy; Vess, David Steven. Approaches to Selection, Access, and Collection Development in the Web World. // Library Resources and Technical Services. 52, 3(2008). Str. 184-191.

5. Upravljanje knjižničnim zbirkama u visokoškolskim knjižnicama Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Polazna točka ovog istraživanja bila je ispitati na koji način knjižničari upravljaju zbirkama u knjižnicama, ali i kolika su njihova saznanja o rezultatima koje postižu upravljanjem zbirkama.

Problematika kojom se istraživanje bavilo se odnosi na sve aspekte upravljanja zbirkama, s gledišta voditelja knjižnice. Željeni cilj bio je dobiti uvid u plan i program upravljanja zbirkama i fondovima svih knjižnica u sklopu Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer.

5.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti upravljanje knjižničnim zbirkama u visokoškolskim knjižnicama na Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku, te usporediti proces planiranja i upravljanja zbirkama između odabranih knjižnica kao i sličnosti i različitosti u razmišljanjima, stavovima i radu knjižničara u visokoškolskim knjižnicama koje su obuhvaćene uzorkom. Isto tako je bio cilj saznati koliko je pojedina knjižnica samostalna u donošenju odluka o financiranju i izgradnji zbirke, a koliko ovisi o pomoći i odlukama drugih. Problematika na koju su se istraživanje, kao i teorijski dio rada odnosili, bila je usmjerena na sve aspekte upravljanja zbirkama, a s gledišta voditelja knjižnice i prateći radove teoretičara koji su već prije istraživali poslovanje visokoškolskih knjižnica. Konačni cilj je bio dobiti uvid u plan i program upravljanja zbirkama i fondovima svih ispitanih knjižnica u sklopu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; počevši od promjena koje su se dogodile do 21. stoljeća, odnosno općeg napretka knjižničkog poslovanja u svakom smislu. Osim toga cilj je bio i prikupiti informacije o nedostacima i važnim pitanjima o upravljanju knjižničnim poslovanjem u cjelini.

Svrha istraživanja bila je dobiti opširan teorijski uvid u cjelokupnu sliku o izgradnji i upravljanju zbirkama, kao i razumjeti poteškoće na koje nailaze knjižničari prilikom izgradnje zbirke visokoškolskih knjižnica, ali i stvoriti temelj za moguća daljnja kvalitativna i kvantitativna istraživanja.

Postavljene su sljedeće hipoteze:

1. Voditelji knjižnica ovise o planu i programu koji im dodijeli matična ustanova i nemaju slobodu djelovanja prema vlastitim zamislima i željama.
2. Knjižnice nemaju izrađenu pisanu politiku upravljanja zbirkama.
3. Knjižnice ne provode proces vrednovanja, barem ne prema propisima i pravilima struke koja to nalažu.

5.2. Metodologija i instrument istraživanja

Plan istraživanja je utemeljen na literaturi o izgradnji i upravljanju knjižničnim zbirkama (fondovima). Teorijski okvir doveo je do postavljanja određenih pitanja o načinu poslovanja visokoškolskih knjižnica u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Odgovor na ta pitanja trebao bi rezultirati konkretnim teorijskim odgovorima o funkciji i ulozi knjižnica u sastavu Sveučilišta.

Polazna metoda bila je anketa, ali s obzirom na mali broj ispitanika, složenost pitanja i potrebu za detaljnijim objašnjenjima, anketni upitnik je proveden u obliku intervjua.

Odabrani uzorak sastojao se od četrnaest knjižničnih sastavnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Takav uzorak se prema A. Halmiju naziva takozvani uzorak intenziteta, pri kojemu se kao uzorak odabiru osobe koje su stručnjaci ili autoritet na nekom području.¹⁰⁶ Polazište istraživanja bili su voditelji visokoškolskih knjižnica i voditeljica Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek. Njima su upućeni upiti i od njih su dobiveni odgovori na temeljna pitanja važna za stjecanje potpunog uvida u sliku o izgradnji zbirke u knjižnicama kojima rukovode.

Instrument istraživanja, odnosno upitnik upućen je ispitanicima direktno na radnom mjestu ili iznimno putem e-maila knjižnicama Poljoprivrednog fakulteta, Medicinskog fakulteta i Strojarskog fakulteta u Slavonskom Brodu, koje su zbog nedostatka vremena za ispunjavanje upitnika u obliku intervjua zamolile za ovaj način ispunjavanja upitnika.

Ispitanicima su postavljena pitanja o upravljanju knjižničnim fondom čija izgradnja počinje istraživanjem korisničkih potreba, slijedila su pitanja o procesu odabira, nabave i pohrane

¹⁰⁶ Usp. Halmi, Aleksandar. Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2005. Str. 196.

knjižnične građe, nakon toga pitanja o zaštiti i upravljanju zbirkama. Na kraju su dobiveni odgovori o autorskim pravima i zaštiti knjižnične građe. Proces izgradnje fonda zaokružuje smještaj knjižnične građe u knjižnicu, pazeći pritom na primjenu mjera zaštite pohranjene knjižnične građe od vanjskih utjecaja i drugih čimbenika koji mogu oštetiti ili uništiti građu. Kako bi knjižnica upravljala poslovanjem na najbolji mogući način, u određenim vremenskim razdobljima potrebno je provoditi pročišćavanje zbirke i vrednovanje pojedinih dijelova ili cijeloga fonda, radi uvida u snage i slabosti knjižničnog poslovanja. Suvremeno upravljanje u knjižnicama donijelo je dva noviteta, a to su pojava elektroničkih izvora literature, koji zahtijevaju stroge mjere zaštite i kontrolu rukovanja zbog zaštite od zloupotrebe i povećana potražnja za informacijama, koja je dovela u pitanje zaštitu intelektualnih i autorskih prava, zbog povećanog kopiranja literature za studente. Pretpostavka je bila kako prateći pisana pravila i strateške upute za ostvarivanje ciljeva i svrhe pri upravljanju zbirkama dobro organizirana knjižnica može ostvariti zavidne rezultate i ostvariti dobre rezultate vrednujući postignuto. Ove teorijske postavke uzete su u obzir prilikom oblikovanja pitanja. Istraživanje je analizirano kvalitativno iz razloga što su predmeti istraživanja bili ljudi, a odgovori njihova jedinstvena mišljenja i iskustva.

5.3. Rezultati i rasprava

Istraživanje o upravljanju zbirkama u visokoškolskim knjižnicama obuhvatilo je trinaest voditelja knjižnica od ukupno četrnaest sastavnica Sveučilišta, među njima su knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnica Učiteljskog fakulteta u Osijeku, knjižnica Pravnog fakulteta u Osijeku, knjižnica Elektrotehničkog fakulteta u Osijeku, knjižnica Građevinskog fakulteta u Osijeku, knjižnica Medicinskog fakulteta u Osijeku, knjižnica Prehrambeno tehnološkog fakulteta u Osijeku (obavlja funkciju knjižnice i za Odjel za kemiju), knjižnica Odjela za matematiku (obavlja funkciju knjižnice i za Odjel za biologiju i za Odjel za fiziku), Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, knjižnica Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, knjižnica Umjetničke akademije u Osijeku, knjižnica Katoličko bogoslovnog fakulteta u Đakovu i knjižnica Strojarskog fakulteta Slavonski Brod. Jedna od četrnaest kontaktiranih knjižnica, a to je knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku, nije odgovorila na upućen e-mail. Nakon nekoliko pokušaja stupanja u kontakt s knjižničarima navedene knjižnice, odustali smo i odlučili se usmjeriti na ostale knjižnice koje su pristale na sudjelovanje u istraživanju.

Istraživanjem su potvrđene dvije od tri postavljene hipoteze. Prva pretpostavka je bila da voditelji knjižnica ovise o planu i programu matične institucije, što se pokazalo točnim. Unatoč

tomu knjižnice imaju djelomičnu slobodu izbora među predloženim izvorima prilikom same provedbe nabave. Druga hipoteza je bilo nepostojanje politike upravljanja zbirkama, što je također uglavnom potvrđeno. Navedeni su i konkretni razlozi za nepostojanje takve politike kod svake knjižnice pojedinačno. Nekolicina knjižnica ne prepoznaje potrebu za takvim dokumentom.

Treća hipoteza bila je da knjižnice ne provode proces vrednovanja, barem ne prema propisima i pravilima struke koja to nalažu. Zadana hipoteza nije potvrđena. Iznenadujući je rezultat treće hipoteze koji je pokazao kako većina ispitanih knjižnica provodi jedan ili više procesa vrednovanja. Upoznati su sa svim nabrojanim procesima i tvrde kako će vrlo rado provesti svaki od njih ako budu u mogućnosti.

Istraživanje koje je provedeno i kvalitativno analizirano donijelo je opširne odgovore na osnovna pitanja o upravljanju zbirkama u visokoškolskim knjižnicama koje su istraživanjem obuhvaćene. Postignut je željeni cilj utvrđivanja stvarne slike stanja u knjižnicama i dobivena su konkretna mišljenja voditelja knjižnica o poslovanju u knjižnicama kojima rukovode.

Ovim istraživanjem je stvoren teorijski okvir za daljnje proučavanje i analiziranje pojedinih segmenata upravljanja i poslovanja visokoškolskih knjižnica.

Zadace u knjižnicama i promjene u zadacima suvremenih knjižnica

Najvažnije zadace u knjižnicama su, prema mišljenju svih knjižničara, podupiranje nastavnog i znanstvenog procesa. Knjižničarima je to važna i odgovorna zadaća koju nastoje svim raspoloživim snagama i sredstvima ostvariti. Većina knjižničara odgovorila je potvrdno na pitanje o podupiranju nastavnog plana i programa koji su im zadani. Odstupanja od zadanog plana i programa su mala i to u slučaju kada određeni fakultetski profesori ne predlože nabavu prema vlastitom interesu i potrebama, u tom slučaju odluku donose knjižničari.

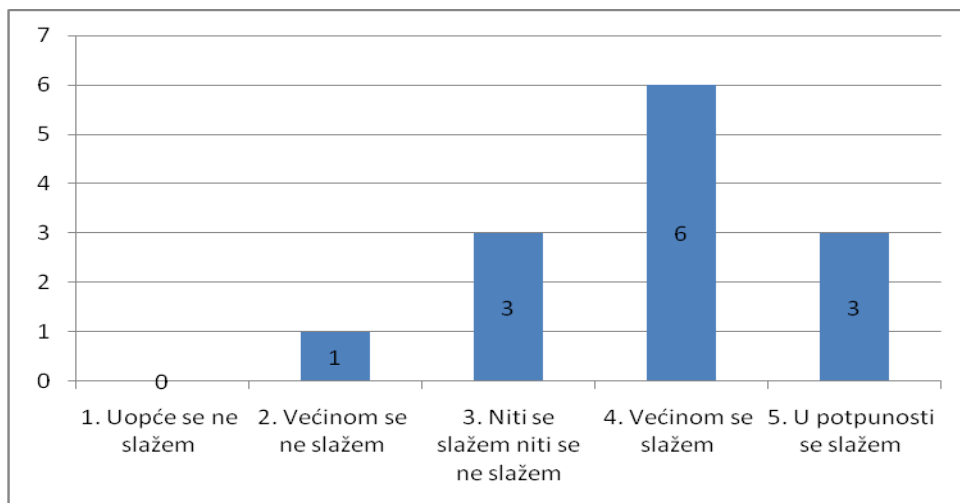
Ispitane knjižnice se većinom slažu kako im je jedna od temeljnih zadaća biti komunikacijsko i informacijsko središte za korisnike. Oni koji se nisu složili s tom tvrdnjom su ograničeni prostorom i osobljem za rješavanje komunikacijsko-informacijskih pitanja, te iz tih razloga nemaju slična iskustva i ne mogu donijeti objektivne zaključke o toj temi, ali smatraju ulogu knjižnice kao informacijskog središta vrlo važnom.

Relativno mali broj knjižničara odgovorio je kako pružaju odgovarajući prostor za timski rad. Razlog tomu, navode, je taj što matične ustanove smatraju kako studentima ne bi trebali biti prioriteta učenje i rad u knjižnici, nego im je prioritet dolazak do informacija koje mogu upotrijebiti izvan prostora knjižnice. Ta je pretpostavka netočna i zastarjela, tvrde ispitanici.

knjižničari. Osiguravanje adekvatnih prostora za timski rad jedna je od glavnih briga fakultetskih knjižničara. Ispitanici naglašavaju važnost razvoja informacijske pismenosti korisnika kao jednu od važnijih zadaća knjižnice kojima posebno treba pridati pozornost. Podupiranje umjetničkog duha i razvijanje kreativnosti koju knjižnice pružaju, također su iznimno važne zadaće, posebno za neke od ispitanika.

Najčešće promjene koje su voditelji knjižničara zamijetili u poslovanju knjižnice su tehnološki napredak i povećana potražnja za elektroničkim izvorima literature. Maleno smanjenje korištenja tiskane građe knjižničari objašnjavaju tako što studenti lakše dolaze do elektroničkih izvora informacija, pa u posljednje vrijeme preferiraju njih umjesto tiskane građe koju knjižnice posjeduju u ograničenom broju primjeraka. Elektronički se izvori koriste najčešće za potrebe seminarskih i istraživačkih radnji, dok za ispitnu literaturu i dalje preferiraju tiskanu građu, jer im se ona često i preporučuje, pa i nameće od strane profesora. Neki knjižničari naglašavaju i vlastiti interes za približavanjem elektroničkih izvora informacija svojim korisnicima, kao i zalaganje za nabavu i dopremu novije knjižnične opreme kako bi poslovanje uskladili sa zahtjevima i standardima 21. stoljeća.

Većina knjižnica obuhvaćenih istraživanjem u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako knjižnice trebaju reorganizaciju poslovanja. (Slika 1). Voditelji se najčešće slažu kako im treba bolja i naprednija oprema, kao i usavršavanje postojećeg osoblja za provođenje reorganizacije, kao i zapošljavanje novih stručnih osoba. Suvremeni strateški planovi i njihovo provođenje u velikoj bi mjeri, tvrde oni, pospješili poslovanje i upravljanje organizacijom. Ispitanici koji su ostali suzdržani pri ovom pitanju tvrde kako nije u njihovoj moći hoće li u knjižnicama doći do reorganizacije poslovanja i kada će se to dogoditi, iako im je ona potrebna, ali nemaju slobodu odlučivanja o tom pitanju. Iz tog razloga smatraju kako bi na pitanje o reorganizaciji odgovor trebale dati matične institucije.

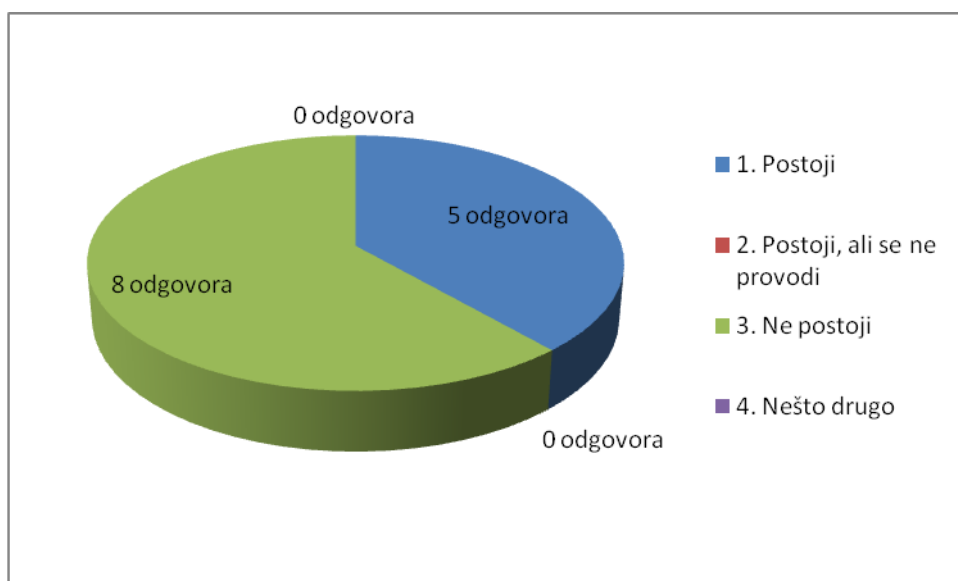
Slika 1: Potreba za reorganizacijom poslovanja knjižnica

Politika upravljanja zbirkama

Samo pet od trinaest ispitanih knjižnica posjeduje pisanu politiku upravljanja zbirkama, unatoč tome što ju načelno smatraju važnom i neophodnom (Slika 2).

Svih pet visokoškolskih knjižnica koje posjeduju politiku upravljanja zbirkama sadrže misiju i ciljeve knjižnice, četiri od pet ih posjeduje i informacije o opsegu fonda i/ili zbirke, a tri sadrže još i savjete i upute za izgradnju zbirke, kao temelj za daljnji razvoj.

Razlozi za nepostojanje pisane politike zbirke među ostalim knjižnicama obuhvaćenim istraživanjem mogu se svrstati u nekoliko skupina. Prva su skupina dvije knjižnice koje smatraju kako ne postoji potreba za pisanom politikom za upravljanje zbirkom. Druga su skupina tri knjižnice koje su kao razlog navele nerazvijene strateške ciljeve za upravljanje zbirkom. Treća su skupina tri knjižnice koje su navele nedostatak financijskih sredstava za izradu kao glavni razlog njezinog nepostojanja. U zasebnu skupinu pripada knjižnica koja je naglasila kako upravljaju zbirkama prema potrebi, jer nemaju slobodu izrade strateškog plana upravljanja zbirkama.

Slika2: Postojanje pisane politike upravljanja zbirkama u knjižnicama

Većina knjižnica obuhvaćenih istraživanjem smatra politiku upravljanja zbirkama u pisanom obliku važnim ili iznimno važnim dokumentom, a samo dvije knjižnice dokumentom male važnosti jer smatraju kako im ne bi bio od koristi u organizaciji u kakvoj se sada nalaze. Nepostojanje politike se može objasniti nedostatkom informiranosti matičnih institucija o njenoj potrebi i važnosti.

Ispitivanje korisničkih potreba

Među ispitanim knjižnicama, devet od trinaest knjižnica procijenilo je značaj istraživanja korisničkih potreba prema važnosti jako važnim čimbenikom, a ostale četiri knjižnice smatraju to važnim čimbenikom. Ocjena je prema navedenim rezultatima vrlo jasna, zadovoljstvo korisnika je najvažniji čimbenik i neophodan je prije izgradnje zbirke.

Većina se ispitanih knjižničara složila kako su analiza potreba korisnika i studije o zadovoljstvu korisnika najčešće korišteni načini za ispitivanje potreba zajednice korisnika. U nešto manjem broju se analiziraju i sastav zajednice, važnost mišljenja korisnika i kontrola informacija u javnosti. Većina visokoškolskih knjižnica obuhvaćenih istraživanjem smatraju informiranje korisnika o poslanju knjižnice i institucije, u širem smislu, kao i informiranje o postojećim zbirkama i njihovoj vezi s korisnicima, glavnim aktivnostima prije razvoja zbirke.

Među aktivnostima koje provode knjižničari na vrhu su razvoj politika za selekciju i nabavu su nužne za djelovanje same knjižnice. Razvoj politika za održavanje i otpis dijelova ili cijelih zbirki su važne aktivnosti, ali se ne provode često pa nisu na samom vrhu liste prema važnosti za razvoj zbirki. Najčešće se knjižnična građa odabire prema potrebama korisnika, pa je

praćenje njihovih potreba najvažnija aktivnost u knjižnici prema mišljenju većine ispitanika, sa svrhom dolaska do konkretnih informacija za provođenje procesa selekcije.

Ispitane visokoškolske knjižnice sa osječkog Sveučilišta dale su odgovore na pitanja o važnosti pojedinih kriterija za selekciju. (Slika 3). Prema odgovorima većina njih autoritet i vjerodostojnost izdavača smatraju važnim ili iznimno važnim. Naglašavaju kako je dobra suradnja temelj kvalitetnog poslovanja knjižnice. Točnost informacija najčešće smatraju izuzetno važnom, međutim četiri knjižničara koja ju smatraju samo važnom, ali ne izuzetno važnom, daju objašnjenje kako je katkad za korisnike bolja polovično točna informacija nego nikakva. Nepristranost informacija je važna, ali ne u svakoj situaciji, posebno ne kad se naručuje knjižnična građa prema narudžbi znanstveno- istraživačkog osoblja. Objašnjenje za pristrani odabir leži u želji da se zadovolje potrebe za informacijama znanstveno istraživačkog osoblja, prema njihovim zahtjevima. Stupanj novosti informacija je u većini slučajeva iznimno važan ili važan, posebno u današnje vrijeme kad knjižnica treba pratiti brzi napredak i širenje informacija. Pokrivenost zastupljenih predmetnih područja u knjižnici većini ispitanika je važna, dok nekolicini knjižnica koje ne posjeduju fondove s puno predmetnih područja ona i nije toliko važna, jer posluju sa izdavačima specifičnima za njihove potrebe. Tehnički aspekt korištenja i manipulacije većina smatra malo važnim. Jednoj knjižnici je on iznimno važan, jer im nije bitna novost informacije, nego iskoristivost građe koju već posjeduju. Fizičke karakteristike isto tako većini nisu od velike važnosti jer uvez i oblik nisu bitan čimbenik za postizanje cilja knjižnice, a to je udovoljiti potrebama korisnika za informacijama. Dodaci kao što su CD-i i karte su manje važni, ali dobrodošli jer dolaze skupa sa tiskanom ili elektroničkom građom, a korisnici rijetko traže dodatnu opremu uz građu po koju su došli u knjižnicu. Dodaci se mogu iznimno dobro iskoristiti kao pomoć pri nastavi, naglašava jedna od knjižnica.

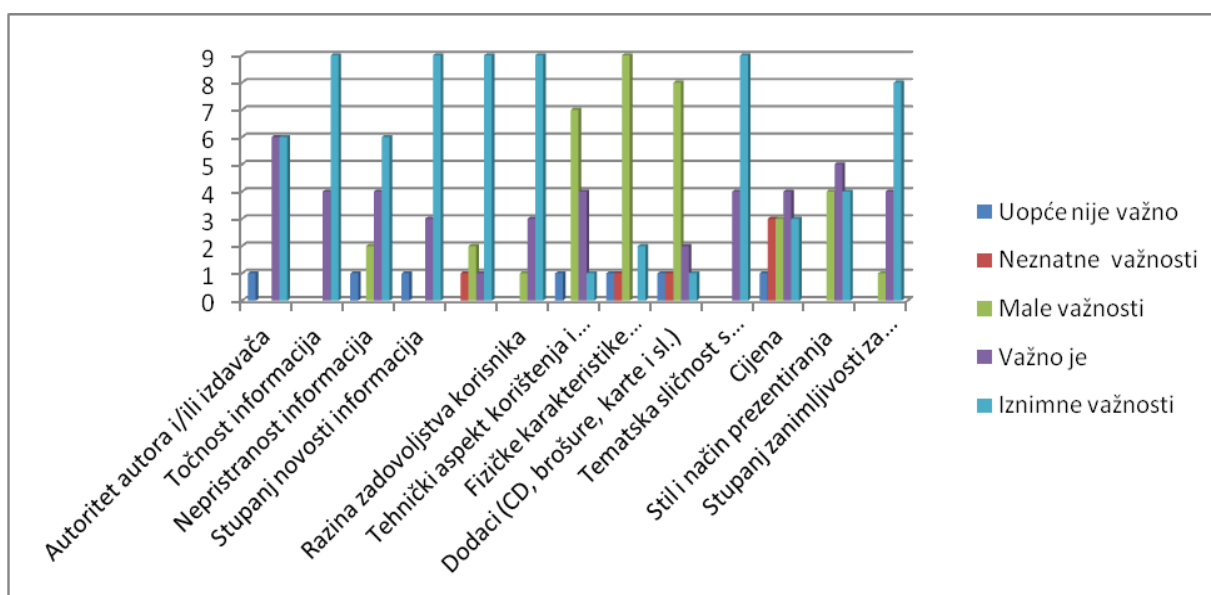
Selekcija građe zahtijeva iznimno dobru tematsku pokrivenost i s time se slaže većina knjižnica, ali nekolicina smatra kako ima i važnijih kriterija, pa je tematsku pokrivenost ocijenila važnom, ali ne iznimno važnom.

Oko cijene građe su mišljenja knjižničara podijeljena, jer selekcija često ovisi o stupnju potrebe za nekom građom, njenoj važnost i iskoristivosti, kao i o financijskim mogućnostima. Cijena ima važnu ulogu kada postoji veći izbor slične građe po različitim cijenama. Stil i način prezentiranja su važni knjižničarima, nekima malo manje, a nekima više. Ali se svi slažu kako ti kriteriji zaslužuju svoje mjesto prilikom procesa selekcije u knjižnicama. Stupanj zanimljivosti za korisnike nevažan je samo jednom od ispitanika, uz objašnjenje kako je korisnost građe mnogo važnija od stupnja zanimljivosti. Četiri knjižnice smatraju ovaj kriterij važnim, a njih osam iznimno važnim prilikom selekcije

Koji će se kriteriji uzeti u obzir, ovisiti će o potrebi i zahtjevima korisnika, kao i o financijskim i organizacijskim mogućnostima knjižnice, ali glavni je cilj ostvariti što praktičniju i korisniju nabavu.

U istraživanju visokoškolskih knjižnica ispitanici su jednoglasno odgovorili kako im je najvažniji kriterij prilikom procesa nabave stručno područje, koje beskompromisno moraju pokriti novim sadržajima. Cijena u odnosu na kvalitetu iznimno je važna četvorici ispitanika, njih šestero se složilo kako je važna, a troje smatra kako im je taj odnos umjerene važnosti. Opisna ocjena na ovo pitanje bi bila da je odnos cijene i kvalitete važan ispitanicima.

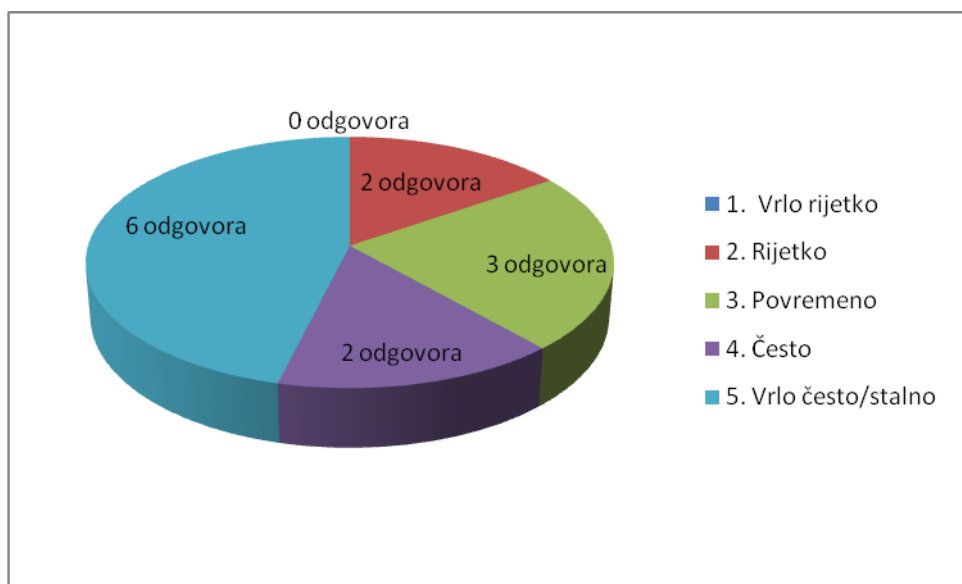
Oko brzine isporuke su ispitanici bili podijeljeni. Različitih su mišljenja jer neki smatraju kako se isplati čekati važne publikacije, pa im pri tome nije važan rok u kojemu će one stići. Ali informacije koje brzo zastarijevaju moraju iznimnom brzinom stići u knjižnicu, smatra većina. Kontakti s izdavačima su važni za petero ispitanika. Oni obično posluju s istim izdavačima, pa su im odnosi s njima vrlo važni.. Ispitanici kojima su kontakti važni i umjereno važni imaju pouzdanja u nekoliko izdavača i ne posluju uvijek s istima, a skloni su i promjenama izdavača. Dva ispitanika smatraju odnos s njima nebitnim, jer im je važan samo konačan cilj, a to je nabava ciljane knjižnične građe. Postotak isporučenih jedinica iznimno je važan za šestero ispitanika, njih četvero smatraju ga važnim ili umjereno važnim. A malu važnost ili nikakvu važnost mu pridaju troje ispitanika. Slično iskustvo je sa poteškoćama tijekom poslovanja. Sedmero smatra izbjegavanje poteškoća sa isporukom narudžbe iznimno važnim ili važnim. Dok ostalima nije toliko važno i nemaju loših iskustava sa isporukama naručenih publikacija.

Slika 3: Važnost kriterija za selekciju knjižnične građe

Načini i učestalost nabave građe u knjižnicama

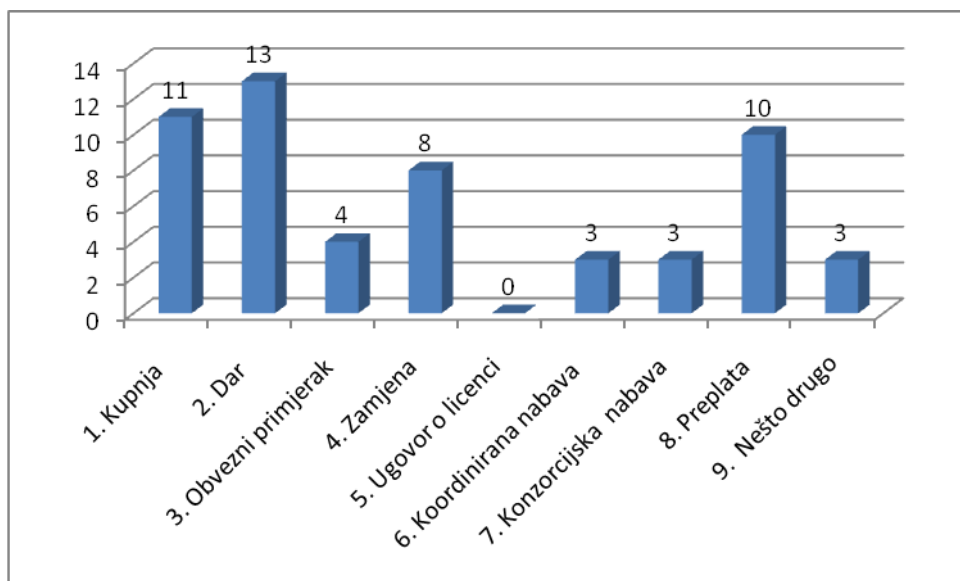
Na pitanje koliko često nabavljaju nove publikacije ispitane su visokoškolske knjižnice odgovorile raznoliko. Nove publikacije vrlo često ili stalno nabavlja šest ispitanika, njih dvoje često nabavlja nove publikacije, povremeno troje, a rijetko dva ispitanika. (Slika 4).

Slika 4: Učestalost nabave novih publikacija u knjižnici

Odgovori su ovdje varirali ovisno o učestalosti nabave, potražnji za novim informacijama i naravno financijskim pitanjima. Nabava se provodi u skladu sa planovima razvoja zbirke ili u širem smislu planom razvoja ukupnog fonda.

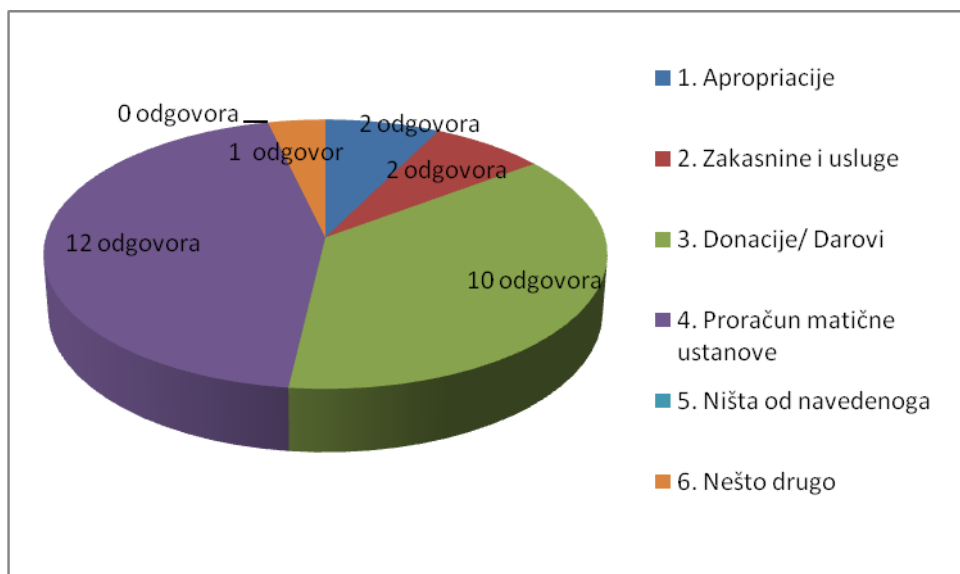
Kupnja i dar najčešći su oblici nabave u ispitanim visokoškolskim knjižnicama osječkog Sveučilišta. (slika 5). Kupnjom čak jedanaest knjižnica nabavlja knjižničnu građu. Dar, ali ukoliko dođe do toga i ostavštinu, prihvaćaju sve ispitane knjižnice.

Slika 5: Zastupljenost pojedine metode nabave u knjižnici

Važno je napomenuti kako knjižničari svaki dar smatraju dragocjenim i važnim, pa ako njima nije od koristi prosljede ga dalje onome kome bi mogao biti. Obvezni primjerak od izdavaštva vlastitih publikacija i radova, čuvaju samo četiri knjižnice. Neki su ispitanici napomenuli da čuvaju obvezne primjerke iz vlastitog izdavaštva samo u određenom vremenskom roku. Nekoliko knjižnica posjeduje i čuva i publikacije koje su rezultati projekata fakulteta. Zamjena je visoko zastupljena u više od polovice knjižnica. Koordiniranu nabavu, kao i konzorcijsku nabavu koriste tri knjižnice. Pretplate su zastupljene u gotovo svim knjižnicama, osim u onima koje iz financijskih razloga koriste samo besplatne sadržaje koji su im dostupni.

Provedeno istraživanje je dalo odgovor na temeljna financijska pitanja i probleme s kojima se bore knjižnice. (Slika 6). Novac kojim su potpomognute knjižnice od strane vlasti koriste dva ispitanika. Dohodak od naplaćivanja zakasnina i usluga kopiranja i slično, zastupljen je u samo dvije knjižnice. Neke knjižnice imaju te usluge, ali novac ne koriste u svrhu financiranja fonda, nego u neke druge svrhe. Donacije i darove rado prima većina knjižnica, njih deset je potvrdno odgovorilo na pitanje o prihvaćanju darova. Prihodi koje osigura matična ustanova glavni su izvor financiranja za dvanaest od trinaest knjižnica. Jedna knjižnica financijska sredstva nabavlja tako što se financira pomoću ostvarenog profita od vlastitih projekata.

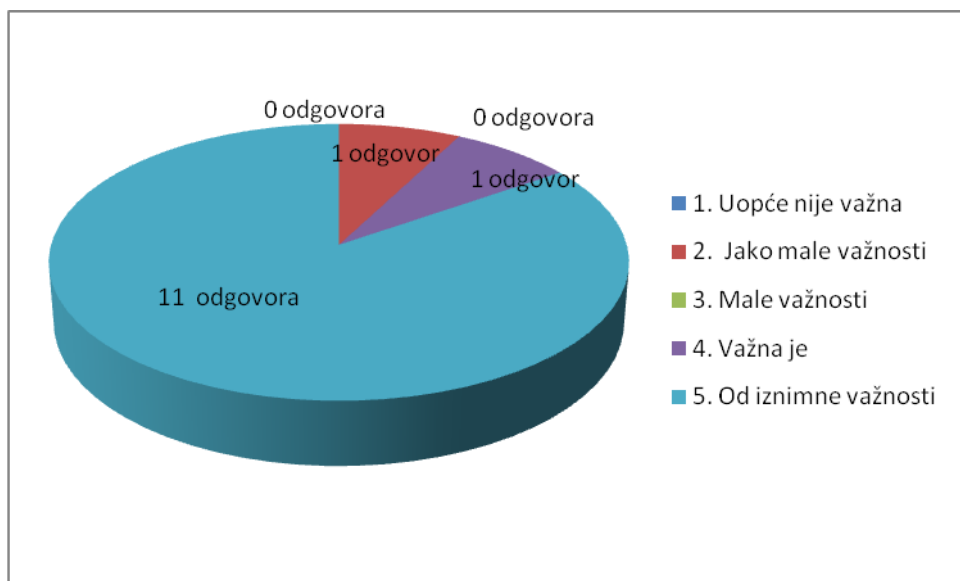

Slika 6: Zastupljenost izvora za financiranje

Većina knjižnica je naglasila kako se velikim dijelom vlastitim radom i zaradom od projekata snalaze kako bi došli do novčanih sredstava.

Kad se radi o međuknjižničnoj suradnji, zajedničkom razvoju zbirke pristupa samo jedna ispitana knjižnica. Združenu nabavu koriste dvije ispitanice knjižnice. Zajedničko korištenje informacija koriste četiri knjižnice. Međuknjižničnu posudbu cijelih ili dijelova publikacija koristi jedanaest knjižnica. Elektroničke publikacije i izvore razmjenjuje pet knjižnica. Specifičan slučaj su knjižnica koja ne surađuje s drugim knjižnicama i jedna knjižnica koja preferira međuknjižničnu posudbu s knjižnicama u inozemstvu.

Jedanaest od trinaest ispitanika smatra međuknjižničnu posudbu iznimno važnom i jednim od najviše korištenih oblika nabave informacija današnjice. Jedna knjižnica je smatra samo važnom za vlastite potrebe, a jedan ispitanik je odgovorio kako im je međuknjižnična posudba jako male važnosti jer je neisplativa s obzirom na to da su specifičnog karaktera i nema mnogo knjižnica s kojima bi mogli surađivati. (Slika 7).

Slika 7: Važnost međuknjižnične posudbe

Prilikom suradnje može doći i do nekih problema, najčešće su to nesuglasice u potrebama i ciljevima knjižnica koje surađuju, jer je teško uskladiti njihove politike upravljanja i ciljeve.

Na pitanje o učestalosti pročišćavanja zbirke knjižnice osječkog Sveučilišta odgovorile su potvrdno i s odobravanjem. Pročišćavanje zbirke provode gotovo sve knjižnice, ovisno o opsegu fonda. Tri knjižnice prema količini građe koja se nalazi u knjižnici provode pročišćavanje svakih tri do četiri godine, svakih pet godina provode ga također tri knjižnice. Povremeno se provodi u dvije knjižnice, a kontinuirano u tri veće knjižnice. Specifične su knjižnica koja nema dozvolu od matične ustanove za provođenje pročišćavanja iako im je ono potrebno kako bi napravili mjesta za novu građu, kao i knjižnica, stara tek 5 godina koja ove godine planira prvo pročišćavanje knjižnice.

Vrednovanje zbirke u knjižnicama

Većina ispitanih knjižničara zastala je kod pitanja o vrednovanju knjižnica, te komentirala kako bi bilo idealno provesti sve navedene procese vrednovanja barem jednom u deset godina, jer bi im to uvelike olakšalo poslovanje. Ipak provode samo neke od njih i to ovisno o stručnosti zaposlenih, mogućnostima; financijskim i vremenskim, te zainteresiranosti korisnika i matičnih ustanova.

Procjeni vanjskih ocjenjivača pristupila je samo jedna ispitana knjižnica. Usporedbu s katalogima i bibliografijama drugih knjižnica provela je također samo jedna knjižnica. Analizu citiranosti provele su dvije ispitane knjižnice, kao i analizu kvalitativnih pokazatelja nekog segmenta knjižnice. Određivanje veličine predmetne zbirke, provelo je šestero ispitanih knjižnica. Ispitivanje broja primjeraka prema određenom nastavnom predmetu provelo je pet knjižnica. Usporedbu broja primjeraka s ukupnim financijskim sredstvima za nabavu provele su tri ispitane knjižnice.

Knjižnice koje provode vrednovanje zbirki, najviše provjeravaju kvalitetu i količinu u zbirkama. Osim toga cilj im je otkriti potencijalne nedostatke u fondu. Jedan od važnijih ciljeva je i postavljanje temelja za otkrivanje prioriternih područja u knjižnici. Osim toga proces vrednovanja se još provodi i kako bi se istražio opseg i dubina pojedinih zbirki, pripremila se teorija za politiku upravljanja zbirkama, analizirale snage i slabosti i ispitala potreba za pročišćavanjem zbirki.

Dvije knjižnice ne provode vrednovanje. Jedna od njih kao razloge je navela nedostatak vremena, financijskih sredstava, nedovoljan broj stručnog osoblja i nepostojanje potrebe za vrednovanjem. Osim toga naveli su kao jedan od razloga i nezainteresiranost matične institucije. Druga knjižnica nije željela navesti razloge za neprovođenje vrednovanja.

Mjere zaštite knjižnične građe

U navedenom istraživanju na osječkom Sveučilištu jedanaest ispitanih knjižnica, odnosno ispitanika provodi mjere za zaštitu knjižnične građe, dok samo njih dvije ne provode iste te mjere, te su dvije knjižnice naglasile kako nemaju mogućnosti za provedbu mjera za zaštitu, ali su svjesne potrebe za zaštitom.

Svi su ispitanici navedenog istraživanja odgovorili potvrdno na pitanje drže li se pravilnog rukovanja knjižničnom građom, iako nemaju svi jednako dobre uvjete za zaštitu knjižnične građe. Kontrolirane mikroklimatske uvjete imaju samo dvije ispitane knjižnice. Mjere za zaštitu od krađe i uništavanja knjižnične građe posjeduju samo tri knjižnice. A mjere za planiranje spremnosti na katastrofu provode četiri ispitane knjižnice.

Uvezivanje često korištene i vrijedne građe provodi deset ispitanih knjižnica, ono je jedan od lakše izvedivih načina za produženje dugovječnosti knjižnične građe. Informacije o osiguranju zgrade kod osiguravajućeg društva posjeduju samo tri ispitanika. Ostali nisu obaviješteni o postojanju takvog ili sličnog osiguranja. Jedna knjižnica investirala je u uređaj za

kontrolu mikroklimatskih uvjeta i uskoro će početi s njegovim korištenje. Jedna od ispitanih knjižnica ima praksu korištenja folije za omotavanje često korištene građe kako bi ju zaštitila od mehaničkih oštećenja. Pravovremena briga i kontrolirani uvjeti mogu itekako produžiti vijek zbiraka i fondu, a knjižnici smanjiti troškove.

Elektroničke publikacije

Ispitane knjižnice osječkog Sveučilišta dale su sljedeće odgovore o učestalosti nabave novih elektroničkih izvora i građe: po četiri ispitane knjižnice nabavljaju nove elektroničke publikacije vrlo rijetko, rijetko ili povremeno, a samo jedna nabavlja iste vrlo često ili stalno. Ispitane knjižnice su nezadovoljne učestalošću nabavljanja elektroničkih publikacija i izvora i žele to mijenjati kako bi korisnicima omogućile bolju uslugu.

Najviše ispitanika koristi baze podataka. Najčešće su to besplatne baze podataka, čiju dostupnost osigurava Institut Ruđer Bošković i neke na koje su pretplaćeni, a od ukupno trinaest ispitanih knjižnica samo se osam knjižnica služi bazama podataka u svakodnevnom radu za pronalazak literature za korisnike. Audio i video materijale nabavlja četvero ispitanika, izvorne elektroničke publikacije nabavlja također četvero ispitanih knjižnica. Kao i naknadno digitalizirane tiskane publikacije. Internetskim izvorima i poslužiteljima se služi šest ispitanih knjižnica. Jedna od ispitanih knjižnica i dalje koristi samo fizički dostupnu knjižničnu građu. Važno je napomenuti kako knjižničari naglašavaju prednost besplatnih baza podataka, kao i audio i video materijale kao dodatak tiskanim inačicama knjižnične građe. Osim toga često se poklanjaju elektroničke publikacije na dar uz pretplate na tiskane časopise.

6. Zaključak

Upravljanje zbirkama u visokoškolskim knjižnicama složen je i dugotrajan proces. Istraživanje provedeno u svrhu ovog rada imalo je za cilj pokazati stvarnu sliku stanja u knjižničnom poslovanju na osječkom Sveučilištu.

Teorijski dio rada temeljio se uglavnom na stranoj literaturi, potkrijepljenoj istraživanjima i pregledima literature hrvatskih stručnjaka sa područja knjižničarstva i znanstvenog istraživanja.

Promjenom paradigme u knjižnicama, one su postale obrazovno središte, odnosno takozvano informacijsko-komunikacijsko središte ustanove u kojoj posluju. Visokoškolske knjižnice su specifičnog karaktera i zaposlenici takvih knjižnica su toga svjesni. Posao koji obavljaju je složen zbog korisnika koji su skloni čestoj potražnji za informacijama različite tematike, te imaju zadatak omogućiti dostupnost svim vrstama informacija koje je moguće pronaći. Visokoškolske knjižnice su se nesumnjivo našle u teškoj situaciji jer su suočene sa sve manjim financijskim sredstvima, a sa sve većim zahtjevima i potražnjom. Našle su se u takozvanom statusu Quo. Istraživanje koje je provedeno među trinaest knjižnica na osječkom Sveučilištu dalo je neke teorijske rezultate i zaključke koji jasno ocrtavaju sliku stanja u kojemu se nalaze. Ispitane knjižnice su se složile kako im je prioritet pratiti zadani nastavni plan i program. Pritom moraju voditi računa o tome hoće li sva stručna područja biti dovoljno pokrivena. Zadaća knjižničara je uskladiti sredstva i znanja koja imaju i izvući ono najbolje iz njih za dobrobit krajnjih korisnika. Problem visokoškolskih knjižnica najčešće je što su se dužne opravdati matičnoj instituciji koja od njih očekuje najbolje rezultate. Ključna je dobra organizacija stručnog kadra kojim voditelji knjižnica rukovode, kao i uputiti ih kako postići najbolje rezultate s onime što im je na raspolaganju.

Reorganizacija u knjižnicama je potrebna, jer je potražnja za informacijama sve veća, kao i korisnička očekivanja od knjižnica. Za postizanje ciljeva koji se od knjižnica očekuju u današnje vrijeme, zaposlenicima treba pružiti mogućnost dodatnog obrazovanja, osigurati dovoljna financijska sredstva, dovoljno prostora za timski rad, prostor za tihi rad i učenje. Nije dovoljno pružiti korisnicima prostor za posudbu knjižnične građe, nego i mjesto za rad i komunikaciju s kolegama, a najveći problem u knjižnicama je što su takvi prostori nastali improvizacijom knjižničara i ne zadovoljavaju kriterije koje bi trebali. Knjižničari su ograničeni

financijskim i prostornim manjkom, ali unatoč tome se trude pružiti korisnicima ono što oni žele i traže.

Većina ispitanih knjižnica ne posjeduju pisanu politiku upravljanja, odnosno plan upravljanja zbirkama. Takav dokument im je nužan, ali njegova izrada zahtijeva kontrolu nad sredstvima kojima raspolažu, a voditelji knjižnica nemaju ovlasti samostalno financijski upravljati izgradnjom svojih zbirki, jer odobrenja za nabavu moraju stići od uprave matične ustanove. Uz tako ograničena sredstva i mogućnosti, voditeljima knjižnica nije nimalo lagano upravljati zbirkama i organizirati poslovanje, ali uz mnogo truda i međusobnog podupiranja zaposlenih s nastavničko-istraživačkim osobljem postižu se zavidni rezultati u pružanju kvalitetnih usluga. Povezanost među visokoškolskim knjižnicama pospješuje njihove učinke, jer se međusobno podupiru i dijele jedni s drugima ideje za napredak. Dostupnost besplatnih elektroničkih časopisa, kao i Online baze podataka, kojima je moguće pristupiti u većini ispitanih knjižnica, olakšavaju knjižničarima i korisnicima dolazak do važnih informacija, koje su usto i provjerene i kvalitetne. Voditeljima knjižnica je upravo kvaliteta najvažnija, a rezultati njihovih radova biti će vidljivi u postupcima vrednovanja koje provode, iako mnoge i dalje ne provode vrednovanje dovoljno često ili ga provode nedovoljno dubinski.

U zemlji koja dosta kasni za suvremenim trendovima, kako na području tehnologije, tako i na području kulture, knjižničari se bore sa „vjetrenjačama“, tj. suočeni su s brojnim problemima, ali im njihova ljubav prema korisnicima i želja za širenjem znanja ne dopušta odustajanje od napretka. Upravo zbog toga se polako, ali sigurno mijenja paradigma tradicionalnih knjižnica. Iako će trebati još dosta godina kako bi se zadovoljili europski standardi, a knjižnicama pridao dovoljan značaj, neki su pomaci već sada vidljivi i ako knjižničari nastave sami inicirati promjene, uspjeh zasigurno neće izostati.

7. Literatura

1. Ambrožić, Melita. Utvrđivanje uspješnosti poslovanja visokoškolskih knjižnica: Od kvantitativnih do kvalitativnih pokazatelja: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, 1999. URL: <http://www.dlib.si/v2/StreamFile.aspx?URN=URN:NBN:S> (2011-05-05)
2. Aparac-Jelušić, Tatjana; Dragija, Martina. Pristup i metodologija istraživanja kvalitete zbirke u knjižnicama visokih učilišta. // Glasnik društva bibliotekara Split 7(2000), 162- 188.
3. Aparac Jelušić, Tatjana. Smjernice za nabavu. Organizacija i poslovanje informacijskih ustanova. Sveučilište J. J. Strossmayer, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti. Osijek, studeni 2007. [Literatura]
4. Autorska prava, norme i Internet. URL: <http://www.hzn.hr/pdf/AutPrav.pdf> (2011-12-13)
5. Baban, Ljubomir; Jelinić, Srećko; Maronić-Lamza, Maja; Ivić, Kata. Primjena metodologije znanstvenog istraživanja : (propedeutika). Osijek: Ekonomski fakultet, 1993.
6. Clayton, Peter; Gorman, Gary Eugene. Managing information resources in libraries: Collection mangement in theory and practice. London: Library Association Publishing, 2001.
7. Cvejic, Radoje; Mijailovic, Jelena. Knowledge Management and Changes Management in University Libraries. // Analele Universitatii "Eftimie Murgu", 16, 1(2009)
URL: <https://proxy.znanstvenici.hr/hr/nph/nph-proxy.cgi/000000A/http/web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer=3fsid=3d3196bb92-f632-463a-b23a-31da49fe1b6a=2540sessionmgr112=26vid=3d1=26hid=3d127> (2011-05-26)
8. Čonč, Tea. Međuknjižnična posudba i dostava dokumenata knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ili kako ustrojiti službu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), 127-146. URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1222/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1222/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-03)
9. Evans, G. Edward; Saponaro Zarnowski, Margaret. Developing Library and Information Center Collections. 5th ed. Westport; London : Libraries Unlimited, 2005.
10. Golubović, Vesna. Međuknjižnična posudba: Standardizirani postupci. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3 (2011), 147-164.
URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1223/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1223/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-03)
11. Halmi, Aleksandar. Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2005.
12. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.
13. Johnson, Peggy. Electronic resources. // Fundamentals of collection development and management. Chicago: American Library Association, 2004.
14. Jose, Anthony; Bhat, Ishwara. Marketing of library and information services: A strategic perspective. // VISION—The Journal of Business Perspective, 11, 2 (2007), 23- 29.

URL: <https://proxy.znanstvenici.hr/hr/nph/nph-proxy.cgi/000001A/http/web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer=3fsid=3d110b2878-4e02-45c8-aa59-886d5636abb1=2540sessionmgr11=26vid=3d1=2> (2011-05-26)

15. Klopfer, Karen. Weed it! For an attractive and useful collection. URL: http://www.wmrls.org/services/colldev/weed_it.html (2011-05-05)

16. Krajna, Tamara; Markulin, Helena. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), 21- 42. URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1216/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1216/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-03)

17. Lerner, Alexandra L. Strategic planning for Higher Education. Northridge: College of Business Administration and Economics: California State University. URL: http://www.sonoma.edu/aa/pl_anning/Strategic_Planning_Primer.pdf (2011-05-26)

18. Majstorović, Zagorka; Ivić, Kata. Izgradnja zbirke u sveučilišnom knjižničnom sustavu: Model. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 3(2011), 43- 67. URL: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1217/vbh/God.54\(2011\),br.3](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1217/vbh/God.54(2011),br.3) (2012-03-03)

19. Martek, Alisa; Krajna, Tamara; Fluksi, Tea. Koliko je zapravo dobra vaša knjižnica? // 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 24.-26. travnja 2008. "Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama : knjižnice u bolonjskom okruženju" : zbornik radova / uredile Irena Pilaš i Alisa Martek. Zagreb : HKD, 2009.

20. Petr, Kornelija. Kvalitativni pokazatelji uspješnosti u akademskim knjižnicama: doktorska disertacija. Zagreb: sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet, 2004.

21. Petrić, Tatijana. Razmjena kao oblik nabave periodičkih publikacija: iskustvo sveučilišne knjižnice u Zadru. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 50, 3(2007), 41-53. URL: <http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/11543/1/Petric.pdf> (2012-03-03)

22. Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. Narodne novine 21/02. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/308262.html>

23. Rowley, Daniel James; Sherman, Herbert. // European Universities and Change, 12, 1(2010). Academic Search Complete. URL: <https://proxy.znanstvenici.hr/hr/nph/nph-proxy.cgi/000000A/http/web.ebscohost.com/ehost/detail=3fsid=3d64292b8a-ba43-4f9b-9dcd-ce9adce8fe31=2540sessionmgr14=26vid=3d1=26hid=3d7=26bdata=3dJmxhbm9aHImc2l0ZT1laG9zdC1saXZl> (2011-05-05)

24. Schmidt, Karen; Shelburne Allen, Wendy; Vess, David Steven. Approaches to Selection, Access, and Collection Development in the Web World. // Library Resources and Technical Services, 52, 3(2008)

25. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. 1990. URL: http://www.fer.unifzg.hr/download/repository/Standardi_za_visoko%C5%A1kolske_knji%C5%BEnice_u_RH_iz_1990.pdf (2011-12-13)

26. Tadić, Katica. Izgradnja knjižničnog fonda. // Rad u knjižnici. Opatija: Naklada Benja, 1994.

27. Townley, Charles. T. Knowledge Management and Academic Libraries. // College and Research Libraries, 54, 1(2011), 44- 55. URL: <http://crl.acrl.org/content/62/1/44.full.pdf+html> (2011-05-26)

28. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167/03 URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306987.html> (2012-12-13)

29. Žugaj, Miroslav; Dumičić, Ksenija; Dušak, Vesna. Temelji znanstvenoistraživačkog rada. Varaždin: Fakultet organizacije i informatike, 2006.

8. Prilozi

Upitnik

Poštovani,

molimo Vas da ispunite ovaj upitnik u svrhu istraživanja za diplomski rad na Odsjeku za Informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku.

Rezultati ankete obrađuju se anonimno.

Unaprijed hvala!

1. Što biste od navedenog istaknuli kao najvažnije zadaće Vaše knjižnice? (Moguće je naznačiti više odabira)

☐ Podupiranje istraživačkih procesa

☐ Pružanje aktualnih informacija odnosno informacijsko središte

☐ Komunikacijsko središte za korisnike

☐ Odgovarajući prostor za timski i istraživački rad

☐ Podrška nastavnom planu i programu

☐ Nešto drugo: _____

2. Koje ste od navedenih promjena u poslovanju primijetili u Vašoj knjižnici kao posljedicu razvoja informacijskog društva? (Moguće je naznačiti više odabira)

☐ Povećana potražnja informacija

☐ Potražnja za elektroničkim izvorima literature

☐ Povećana uporaba tehnologije u knjižnici

☐ Smanjenje korištenja tiskane građe

☐ Ništa od navedenoga

☐ Nešto drugo: _____

3. Slažete li se s tvrdnjom da visokoškolske knjižnice trebaju reorganizaciju poslovanja?
(na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – uopće se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem)

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

4. Molimo Vas da ocijenite koliko važnom smatrate politiku upravljanja zbirkama: (na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – uopće nije važna, 5 – jako je važna)

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

5. Postoji li u Vašoj knjižnici definirana pisana politika (plan) upravljanja zbirkama?

☐Postoji

☐Postoji, ali se ne provodi

☐Ne postoji

☐Nešto drugo: _____

6. Što sadrži pisana politika upravljanja zbirkama u Vašoj knjižnici? Ako ste na prethodno pitanje odgovorili negativno, prijedite na iduće pitanje (Moguće je naznačiti više odgovora)

☐Ciljeve i misiju knjižnice

☐Podatke o opsegu fonda

☐Savjete i upute za izgradnju zbirke

☐Nešto drugo: _____

7. Koji su razlozi za nepostojanje pisane politike upravljanja zbirkama u Vašoj knjižnici? Na ovo pitanje odgovarate samo ako nemate pisanu politiku upravljanja zbirkama (Moguće je naznačiti više odabira)

☐Ne postoji potreba za pisanom politikom upravljanja zbirkom

☐Nerazvijeni strateški ciljevi za upravljanje zbirkom

☐Nedovoljna financijska sredstva za izradu pisane politike upravljanja

☐Nedovoljna stručnost osoblja za izradu pisane politike upravljanja

☐Nešto drugo: _____

8. Koje od sljedećih aktivnosti u knjižnici smatrate važnima za razvoj zbirke? (Moguće je naznačiti više odabira)

☐Informacije o poslanju institucije

☐Informiranje o postojećim zbirkama i njihovoj vezi sa zajednicom korisnika

☐Razvoj politike za selekciju

- ☐ Razvoj politike za nabavu
- ☐ Razvoj politike za otpis
- ☐ Razvoj politike za održavanje i procjenu zbirke
- ☐ Odabir građe prema zahtjevima postojećih korisnika
- ☐ Informacije o promjeni korisničkih podataka
- ☐ Pravilno korištenje politike za razvoj zbirke i procjena i revizija politike
- ☐ Ništa od navedenog
- ☐ Nešto drugo: _____

9. Molimo Vas da ocijenite važnost istraživanja korisničkih potreba prije procesa izgradnje zbirke: (na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – uopće nije važno, 5 – jako je važno)

- ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

10. Koje od navedenih načina za ispitivanje potreba korisnika primjenjujete u Vašoj knjižnici? (Moguće je naznačiti više odabira)

- ☐ Analiza sastava zajednice
- ☐ Analiza potreba korisnika
- ☐ Analiza važnosti mišljenja korisnika
- ☐ Studije o zadovoljstvu korisnika
- ☐ Kontrola informacija (informacije o potrebama i orijentaciji korisnika)
- ☐ Ništa od navedenoga
- ☐ Nešto drugo: _____

11. Molimo Vas da odgovorite koliko važnima smatrate pojedine kriterije za selekciju knjižnične građe. : (na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – uopće nije važno, 5 – od iznimne je važnosti)

Autoritet autora i/ili izdavača

- ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Točnost informacija

- ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Nepriistranost informacija

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Stupanj novosti informacija

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Pokrivenost zastupljenog područja

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Razina zadovoljstva korisnika

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Tehnički aspekt korištenja i manipulacije

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Fizičke karakteristike publikacije

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Dodaci (CD, brošure, karte i sl.)

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Tematska sličnost s predmetnim područjem u knjižnici

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Cijena

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Stil i način prezentiranja

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Stupanj zanimljivosti za korisnike

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

12. Koliko često se nabavljaju nove publikacije u Vašoj knjižnici? (Označite na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – rijetko, 5 – vrlo često/stalno)

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

13. Koje od navedenih oblika nabave koristite u Vašoj knjižnici? (Moguće je naznačiti više odabira)

☐Kupnja

☐Dar

☐Obvezni primjerak

☐ Zamjena

☐ Ugovor o licenci

☐ Koordinirana nabava

☐ Konzorcijska nabava

☐ Pretplata

☐ Nešto drugo: _____

14. Molimo Vas da odgovorite koliko važnim smatrate pojedine kriterije za nabavu knjižnične građe. : (na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – uopće nije važno, 5 – od iznimne je važnosti)

Stručno područje koje građa pokriva

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Cijena u odnosu na kvalitetu

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Brzina isporuke

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Kontakti s izdavačima

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Postotak isporučenih jedinica građe

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

Broj otkrivenih poteškoća tijekom poslovanja

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

15. Koje od navedenih izvora za financiranje koristite prilikom izgradnje zbirki? (Moguće je naznačiti više odabira)

☐Apropiacije- Novac dodijeljen od strane vlasti

☐Dohodak od naplaćivanja zakasnina i usluga

☐Donacije/ Darovi

☐Proračun matične ustanove

☐Ništa od navedenoga

☐Nešto drugo: _____

16. Molimo Vas ocijenite važnost međuknjižnične suradnje za Vašu knjižnicu: (na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – uopće nije važna, 5 – od iznimne je važnosti)

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

17. Koristite li neke od ovih oblika međuknjižnične suradnje u izgradnji zbirke? (Moguće je naznačiti više odgovora)

☐Zajednički razvoj zbirke

☐Zajednička nabava-podijeljeni troškovi

☐Združena nabava-zajednička uporaba usluge ili proizvoda

☐Zajedničko korištenje informacija

☐Međuknjižnična posudba

☐Međuknjižnična razmjena elektroničkih izvora

☐Ne surađujemo s drugim knjižnicama

☐Nešto drugo: _____

18. Provodi li se u Vašoj knjižnici pročišćavanje zbirke? Ako da, koliko često?

☐Jednom godišnje

☐Svake dvije godine

☐Svaki tri do četiri godine

☐Svaki pet godina

☐Povremeno

☐Kontinuirano

☐Kad to viša sila nalaže

☐Ne provodi se

☐Nešto drugo: _____

19. Provodi li se vrednovanje zbirke u Vašoj knjižnici i prema kojim kriterijima?

(Moguće je naznačiti više odabira)

☐Procjene vanjskih ocjenjivača

☐Bibliografije i katalozi drugih knjižnica radi usporedbe i provjere kvalitete zbirke

☐Vrednovanje na temelju analize citiranosti iz recentnih izvora

- ☐ Analize kvalitativnih pokazatelja
- ☐ Klasifikacija jedinica građe kako bi se odredila veličina predmetne zbirke
- ☐ Pokazatelji o broju primjeraka po određenom nastavnom predmetu
- ☐ Pokazatelji o broju primjeraka u usporedbi s ukupnim financijskim sredstvima za nabavu
- ☐ Ne provodimo vrednovanje
- ☐ Nešto drugo : _____

Ako ja Vaš odgovor na pitanje bio *Ne provodimo vrednovanje*, odaberite razloge zašto je to tako:
(Moguće je naznačiti više odgovora.)

- ☐ Nedostatak vremena
- ☐ Nedostatak financijskih sredstava
- ☐ Nedovoljan broj stručnog osoblja
- ☐ Ne postoji potreba za vrednovanjem
- ☐ Nešto drugo : _____

20. Odaberite ciljeve najbližije onima koje Vaša knjižnica želi postići vrednovanjem zbirki:
(Moguće je naznačiti više odabira)

- ☐ Istraživanje opsega i dubine zbirke
- ☐ Definiranje temelja za razvoj zbirke
- ☐ Priprema za izgradnju politike upravljanja zbirkama
- ☐ Provjera dostatnosti i kvalitete zbirke
- ☐ Financijska kontrola/ kontrola isplativosti
- ☐ Otkrivanje nedostataka u fondu
- ☐ Utvrđivanje postoji li potreba za pročišćavanjem zbirke
- ☐ Analiza snaga i slabosti
- ☐ Uspostavljanje prioriteta područja
- ☐ Ne provodimo vrednovanje
- ☐ Nešto drugo: _____

21. Provodite li mjere za zaštitu knjižnične građe u Vašoj knjižnici?

☐Da ☐Ne

22. Koje mjere zaštite knjižnične građe primjenjujete u Vašoj knjižnici? (Moguće je naznačiti više odabira)

- ☐Pravilno rukovanje građom
- ☐Kontrola mikroklimatskih uvjeta
- ☐Zaštita od krađa i uništavanja knjižnične građe
- ☐Planiranje spremnosti na katastrofu
- ☐Uvezivanje
- ☐Osiguranje od moguće štete kod osiguravajućeg društva
- ☐Ne provodimo mjere zaštite knjižnične građe
- ☐Nešto drugo: _____

23. Koliko često se nabavljaju nove elektroničke publikacije/izvori u Vašoj knjižnici? (Označite na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 – rijetko, 5 – vrlo često/stalno)

☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5

24. Koje od navedenih elektroničkih izvora nabavlja Vaša knjižnica? (Moguće je naznačiti više odabira)

- ☐Audio i video materijali
- ☐„Digitalno rođeni“ knjižnični izvori
- ☐Digitalizirane tiskane publikacije
- ☐Internetski izvori i/ili poslužitelji
- ☐Baze podataka
- ☐Ništa od navedenoga
- ☐Nešto drugo: _____